

Civilutskottets betänkande 2022/23:CU13

Hushållningen med mark- och vattenområden

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden, främst med hänvisning till pågående arbete. Motionsyrkandena handlar bl.a. om riksintressen, skyddet av jordbruksmark och vattenområden, tillstånd till vattenverksamhet, va-infrastruktur och allmänna vattentjänster.

I betänkandet finns 19 reservationer (S, SD, C, MP).

Behandlade förslag

Cirka 90 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	7
Utskottets överväganden	8
Rikssintressen	8
Skyddet av jordbruksmark	14
Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter	16
Stranderosion m.m.	20
Tillstånd till vattenverksamhet	25
Vattenförsörjning och vattenförvaltning	36
Va-infrastruktur	46
Allmänna vattentjänster	51
Reservationer	58
1. Rikssintressen, punkt 1 (S)	58
2. Rikssintressen, punkt 1 (SD)	59
3. Rikssintressen, punkt 1 (C)	60
4. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (SD)	61
5. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (C)	63
6. Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter, punkt 3 (MP)	64
7. Vattenkraft, punkt 5 (S)	65
8. Vattenkraft, punkt 5 (C)	66
9. Vattenkraft, punkt 5 (MP)	67
10. Markavvattning, punkt 6 (SD)	68
11. Vandringsleder och passager för fisk, punkt 7 (SD)	68
12. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (C)	69
13. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (MP)	70
14. Finansiering av va-infrastruktur, punkt 9 (C)	71
15. Övriga åtgärder vad gäller va-infrastrukturen, punkt 10 (C)	73
16. Övriga åtgärder vad gäller va-infrastrukturen, punkt 10 (MP)	73
17. Anslutning till kommunalt vatten och avlopp, punkt 11 (SD)	74
18. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 12 (SD)	75
19. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 12 (MP)	76
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	77
Motioner från allmänna motionstiden 2022/23	77

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Riksintressen och frågor om vissa skyddsområden

1. Riksintressen

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:43 av Saila Quicklund (M),

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 15–17,

2022/23:937 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12,

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 37,

2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 13 och 14,

2022/23:1122 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 17,

2022/23:1406 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12 och

2022/23:2217 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29.

Reservation 1 (S)

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (C)

2. Skyddet av jordbruksmark

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:841 av Mikael Larsson och Daniel Bäckström (båda C),

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 18,

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 19 och 33,

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 39,

2022/23:985 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 9–11,

2022/23:1672 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 25,

2022/23:1925 av Stina Larsson och Christofer Bergenblock (båda C) och

2022/23:1926 av Christofer Bergenblock och Stina Larsson (båda C).

Reservation 4 (SD)

Reservation 5 (C)

3. Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:697 av Niklas Sigvardsson m.fl. (S),

2022/23:1170 av Monica Haider (S),

2022/23:1253 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP) yrkande 1,

2022/23:1368 av Johan Andersson (S),

2022/23:2035 av Hans Ekström m.fl. (S) och

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 16.

Reservation 6 (MP)

*Stranderosion m.m.***4. Stranderosion m.m.**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:712 av Louise Eklund (L) yrkandena 1 och 2 samt

2022/23:788 av Emma Ahlström Köster m.fl. (M) yrkandena 1–3.

*Tillstånd till vattenverksamhet***5. Vattenkraft**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:1354 av Kristoffer Lindberg m.fl. (S),

2022/23:1826 av Sten Bergheden (M) yrkandena 1 och 3,

2022/23:1877 av Sten Bergheden (M),

2022/23:2073 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 34,

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 45–47 och

2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkandena 150–154.

Reservation 7 (S)

Reservation 8 (C)

Reservation 9 (MP)

6. Markavvattning

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:972 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 24 och

2022/23:1900 av Sten Bergheden (M).

Reservation 10 (SD)

7. Vandringsleder och passager för fisk

Riksdagen avslår motion

2022/23:969 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 32 och 34.

Reservation 11 (SD)

*Vattenförsörjning och vattenförvaltning***8. Vattenförsörjning och vattenförvaltning**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:783 av Thomas Ragnarsson (M),

2022/23:851 av Mikael Larsson m.fl. (C) yrkande 7,

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 1, 22, 23 och 25,

2022/23:1814 av Lili André (KD) yrkandena 3 och 4,

2022/23:2175 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 70 och

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 15.

Reservation 12 (C)

Reservation 13 (MP)

*Va-infrastruktur***9. Finansiering av va-infrastruktur**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:390 av Hanna Westerén och Peder Björk (båda S),

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 2–7 och 11,

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 44 och 45,

2022/23:1672 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 54,

2022/23:1814 av Lili André (KD) yrkandena 1 och 2 samt

2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 26.

Reservation 14 (C)

10. Övriga åtgärder vad gäller va-infrastrukturen

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 8 och 12,

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 44 och

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkandena 14 och 17.

Reservation 15 (C)

Reservation 16 (MP)

*Allmänna vattentjänster***11. Anslutning till kommunalt vatten och avlopp**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:458 av Anna af Sillén (M) och

2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9.

Reservation 17 (SD)

12. Övriga förslag om allmänna vattentjänster

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:867 av Michael Rubbestad (SD),

2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 8, 10 och 11,

2022/23:1006 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 12 och

2022/23:1638 av Martina Johansson (C).

Reservation 18 (SD)

Reservation 19 (MP)

Stockholm den 27 april 2023

På civilutskottets vägnar

Malcolm Momodou Jallow

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Malcolm Momodou Jallow (V), Mikael Eskilandersson (SD), David Josefsson (M), Leif Nysmed (S), Angelica Lundberg (SD), Lars Beckman (M), Denis Begic (S), Roger Hedlund (SD), Anna-Belle Strömberg (S), Ellen Juntti (M), Larry Söder (KD), Alireza Akhondi (C), Martin Westmont (SD), Katarina Luhr (MP), Jakob Olofsgård (L), Markus Kallifatides (S) och Adrian Magnusson (S).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 90 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23. Motionsyrkandena rör, i vid bemärkelse, frågor om riksintressen, vattenverksamheter, vattenförvaltning, allmänna vattentjänster, stranderosion m.m. Motionsyrkandena finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Riksintressen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om regleringen av riksintressesystemet. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 1 (S), 2 (SD) och 3 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2217 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 begärs ett tillkännagivande om en översyn av vilka områden som ska vara av riksintresse i syfte att minska antalet. Motionärerna framhåller att avsikten när riksintressesystemet infördes var att endast få och unika områden skulle komma i fråga för utpekande men att både antalet områden av riksintresse och storleken på dessa områden kraftigt har ökat med tiden.

Liknande förslag om en utredning av riksintressesystemet med målet att begränsa såväl befintliga som nya riksintressens omfattning och antalet riksintressen finns i kommittémotionerna 2022/23:937 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12, 2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 37 och 2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 13.

Även i kommittémotion 2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 15 finns ett liknande förslag om att precisera riksintressena så att mindre arealer omfattas i syfte att underlätta bostadsbyggande.

I motionerna 2022/23:43 av Saila Quicklund (M) och 2022/23:1406 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12 föreslås också tillkännagivanden om färre och bättre preciserade riksintressen.

Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2022/23:1006 yrkande 14 ett tillkännagivande om att möjliggöra bostadsbyggande i högre utsträckning i områden av riksintresse. Motionärerna framhåller att detta är särskilt viktigt i utvecklingsområden där behovet av bostäder är stort, exempelvis i norra Sverige där det pågår stora industrisatsningar.

I kommittémotion 2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 16 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör arbeta vidare med översynen av riksintressena. I yrkande 17 i samma motion föreslår motionärerna ett tillkännagivande om att riksintressena återkommande måste aktualiseras och att det bör införas en bestämmelse om att riksintressen som inte aktualiseras eller tas i anspråk inom en viss tid skrivs av (en s.k. solnedgångsparagraf). Samma förslag om aktualisering av riksintressen och en solnedgångsparagraf finns i kommittémotion 2022/23:1122 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 17.

Bakgrund

Hushållningen och riksintressen

Bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. för områden av riksintresse, finns i 3 och 4 kap. miljöbalken. Riksintressen är geografiska områden som har pekats ut för att de innehåller nationellt eller i vissa fall regionalt viktiga värden och kvaliteter.

I 3 kap. finns de grundläggande hushållningsbestämmelserna. Mark- och vattenområden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen. Det gäller, något förenklat, områden av riksintresse som har betydelse

- för rennäringen eller yrkesfisket
- för naturvärden, kulturmiljövärden eller friluftslivet
- för att de innehåller fyndigheter av värdefulla ämnen eller material
- för att de är särskilt lämpliga för anläggningar för industriell produktion, energiproduktion, energidistribution, kommunikationer, vattenförsörjning eller avfallshantering eller
- för totalförsvaret.

I 4 kap. miljöbalken finns särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten i vissa geografiska områden i Sverige. I kapitlet finns bl.a. en uppräkningslista av vissa kustområden, skärgårdar, sjöar, öar, fjällområden osv., som i sin helhet är av riksintresse med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena.

Planering av mark- och vattenområden

Det finns inte någon övergripande planering på nationell nivå av mark- och vattenområden. Staten ger i stället ramar för den kommunala och regionala nivån i nationella mål och genom att peka ut anspråk som t.ex. områden av riksintresse i miljöbalken. För att följa upp att det från allmän synpunkt finns en god hushållning med naturresurser får regeringen i ett enskilt fall besluta att en eller flera kommuner till regeringen eller till någon myndighet redovisar hur kommunen eller kommunerna i sin planering avser att tillgodose ett intresse som rör hushållningen med mark och vatten enligt 3 och 4 kap. miljöbalken (3 kap. 13 § miljöbalken).

Planeringssystemet enligt plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, utgörs av regionplan, översiktsplan, områdesbestämmelser och detaljplan (3, 4 och 7 kap. PBL). Det är endast kommunerna som har befogenhet att anta planer och bestämma om planläggning enligt PBL ska komma till stånd, och det är därför kommunerna som ansvarar för planläggningen av mark- och vattenområden. Frågor som rör planeringen av sådana områden hanteras i första hand av kommunerna inom ramen för deras översiktsplaner. I en översiktsplan ska riksintressen redovisas särskilt.

Under planprocessen i kommunerna tillvaratar och samordnar länsstyrelserna och i vissa fall regionerna de statliga intressena för frågor som rör

användningen av mark- och vattenområden. Länsstyrelserna har även bl.a. ansvar för att verka för att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken tillgodoses.

Hushållning vid planläggning av mark- och vattenområden

Det finns ett nära samband mellan hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken och PBL:s regler för planläggning av mark- och vattenområden. Till att börja med anger både miljöbalken och PBL att mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Vidare ska företräde ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning (3 kap. 1 § miljöbalken och 2 kap. 2 § PBL).

Vid prövningen av frågor enligt PBL ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen. Dessutom ska bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 kap. och 4 kap. 1–8 §§ miljöbalken tillämpas vid planläggningen och prövningen (2 kap. 1 och 2 §§ PBL). Mark får vidare endast bebyggas om marken från allmän synpunkt är lämplig för det. Vid t.ex. planläggning ska kommunen, med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden bl.a. främja dels en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt, dels bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet (2 kap. 3 § PBL).

Översyn av kriterierna för och anspråken på områden av riksintresse

Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket har tillsammans med Boverket som samordnande myndighet haft i uppdrag att göra en översyn av och precisera kriterierna för sina respektive anspråk på områden av riksintresse.

I en delrapport från november 2020 redovisas myndigheternas arbete med att se över och precisera kriterierna för vilka områden som ska anses vara av riksintresse enligt 3 kap. 6–8 §§ miljöbalken (Boverkets rapport 2020:26). I delrapporten redovisas även myndigheternas bedömning av vad det fortsatta arbetet kan antas leda fram till. Vidare lyfter Boverket fram några allmänna iakttagelser i anslutning till uppdraget.

I förordet till delrapporten anför Boverket att det kan konstateras att regeringsuppdraget sammantaget kommer att leda till en minskning av det totala riksintresseanspråket, men att det inte i dagsläget går att bedöma om det sammantaget kommer att leda till en kraftig minskning och framför allt inte i vilket tidsperspektiv. En kraftig minskning förutsätter en betydande reduktion av de areellt största riksintresseanspråken. Boverket framhåller att lagstiftningen har gett riksintressemyndigheterna ett mycket stort bedömningsutrymme i tillämpningen av riksintressebestämmelserna. Om det finns en ambition att minska omfattningen av riksintresseanspråken behöver bedömningsutrymmet minskas.

Boverket konstaterar i rapporten att förutsättningarna för myndigheternas arbete med riksintresseanspråken skiljer sig kraftigt åt.

Boverket konstaterar också att riksintressesystemet växte fram utifrån de samhällsutmaningar Sverige stod inför på 1970-talet, men att samhällsutmaningarna till delar ser annorlunda ut i dag. Det vållar svårigheter vid tillämpningen av riksintressebestämmelserna.

Boverket ser en möjlighet för myndigheterna att differentiera sina anspråk genom att i högre grad ange områden av allmänt intresse och därmed begränsa sina riksintresseanspråk.

Genom speciallagstiftning och bestämmelser i PBL och miljöbalken finns det bestämmelser som värnar olika intressen. Boverket anser att ett beslut om att ange ett riksintresseanspråk bör föregås av en bedömning av om övrig reglering i det enskilda fallet ger tillräckliga möjligheter att värna intresset. Enbart det förhållandet att ett område inte omfattas av en dubbelreglering kan underlätta den kommunala planeringen.

Boverket uppfattar också en betydelseglidning i myndigheternas tolkning av syftet med hushållningsreglerna, vilket gör deras utpekanden av riksintressen mer expansiva. Hushållningsreglerna är i första hand markpolitiska avvägningsregler, med prioritering av vissa intressen. På senare tid har dock myndigheterna i allt större utsträckning försökt koppla arbetet med riksintressen till deras egna sektorsmål, något som innebär att det ursprungliga syftet med arealhushållning förloras till förmån för olika sektoriella mål.

Uppdraget slutredovisas i rapporten Översyn av kriterierna för och anspråk på områden av riksintresse (Boverkets rapport 2021:14). Av rapporten framgår bl.a. följande:

- Samtliga fem riksintressemyndigheter har konstaterat att deras riksintresseanspråk är i behov av översyn och förutom Tillväxtverket gör alla bedömningen att deras samlade riksintresseanspråk inte i alla delar kan förväntas motsvara kriterierna och att det därför sannolikt finns ett behov av att ändra enskilda anspråk. Behovet av en översyn motiveras dock endast till vissa delar av förändrade kriterier. Det kan även motiveras av en striktare eller mer enhetlig tillämpning av befintliga kriterier, ett tydligare nationellt urval eller förändrade förutsättningar, t.ex. genom att ett område förlorat sina värden.
- Även om det inte ingick i regeringsuppdraget har Boverket bett de involverade myndigheterna att redogöra för hur de avser att arbeta med sina riksintresseanspråk framöver och vilken strategi de har för att riksintresseanspråken framgent ska avspegla ett relevant och aktuellt urval, vilket redovisas i rapporten.
- I rapporten lämnas på förslag på kort sikt om att vissa myndigheter bör ges ett fortsatt uppdrag att genomföra en översyn av de aktuella riksintresseanspråken. På längre sikt anser Boverket att det finns ett behov av att förtydliga ansvarsfördelningen mellan riksintressemyndigheterna och länsstyrelserna, speciellt när det gäller ansvaret för att tillhandahålla

kunskapsunderlag. Eventuellt kan det behöva nyanseras i förhållande till olika kategorier av riksintressen. Likaså kan det finnas skäl att utveckla hur dialogen stat–kommun bör se ut i fråga om statens intressen.

Enligt uppgift från Regeringskansliet har rapporterna lagts till handlingarna.

Pågående arbete

Riksintresseutredningen

Riksintresseutredningen har haft i uppdrag att bl.a. göra en översyn av 3 kap. miljöbalken och relevanta delar av 4 kap. miljöbalken. I sitt slutbetänkande Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99) föreslår utredningen bl.a. följande:

- Det bör införas en bestämmelse i 3 kap. miljöbalken om att överväganden som rör användning av mark- och vattenområden ska göras utifrån en helhetssyn som främjar att mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.
- Begreppet mark- och vattenområden av väsentligt allmänt intresse bör införas och definieras i 3 kap. miljöbalken. Sådana områden ska redovisas i kommunens översiktsplan, och av planen ska det framgå hur kommunen avser att tillgodose de redovisade intressena. Områden kan vara av väsentligt allmänt intresse ur nationellt, regionalt och lokalt perspektiv. Intressena är inte rangordnade, utan kommunen avgör i frågor om avvägningar mellan oförenliga väsentliga allmänna intressen.
- De nuvarande allmänna intressena i 3 kap. miljöbalken bör anges som väsentliga allmänna intressen och kompletteras med ytterligare väsentliga intressen, bl.a. intresset av klimatanpassningsåtgärder, dricksvattenförsörjning, bostadsförsörjning och näringslivsutveckling.
- Det bör införas en möjlighet i 3 kap. miljöbalken för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att besluta om företräde för ett väsentligt allmänt intresse före ett riksintresse. Länsstyrelserna ska bemyndigas att fatta sådana beslut. Ventilen möjliggör exempelvis avvägning mellan ett bostadsförsörjningsintresse och ett riksintresse. Beslutet måste vara förenligt med de inledande bestämmelserna i 3 kap. om företräde för användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning och planering utifrån en helhetssyn.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Förstudie om nationell fysisk planering

En utredare har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en förstudie om nationell fysisk planering (dnr Fi2022/02246). Uppdraget syftar till att säkra långsiktigt hållbar användning av mark och vatten samt en effektiv fysisk planering och prövning. Utredaren ska identifiera hur staten på ett samordnat

vis kan redogöra för sin uppfattning om hur mark och vatten på lång sikt bör användas på ett sätt som ger tydligare förutsättningar för en långsiktigt hållbar användning av mark och vatten samt en effektiv fysisk planering och prövning, och föreslå en struktur för hur nationell fysisk planering kan utformas samt vilka frågor och intressen som bör omfattas av en sådan planering. I uppdraget ingår även att redovisa fördelar och nackdelar med en sådan nationell fysisk planering samt, analysera vilka konsekvenser som kan uppstå för staten, kommuner, regioner, företag och enskilda. Eventuella konsekvenser för det kommunala självstyret ska särskilt redovisas.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 september 2023.

En tryggad försörjning av metaller och mineral

Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral har haft i uppdrag att se över prövningsprocesser och regelverk i syfte att säkerställa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära källor. I uppdraget ingick bl.a. att utreda hur försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som är nödvändiga för klimatomställningen kan få en särställning gentemot andra metaller och mineral i miljöbalkens bestämmelser om hushållning med mark och vatten. I sitt slutbetänkande *En tryggad försörjning av metaller och mineral* (SOU 2022:56) föreslår utredningen bl.a. att Sveriges geologiska undersökning (SGU) bör intensifiera sitt arbete med att peka ut riksintresseområden som innehåller fyndigheter av sådana metaller och mineral och att det i 3 kap. 7 § miljöbalken förtydligas att det är utvinningen av ämnen och material som omfattas av riksintresseutpekandet.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om regleringen av riksintressesystemet. Våren 2021 avstyrktes motionsyrkandena bl.a. med hänvisning till den då pågående översynen av riksintressena (bet. 2020/21:CU14). Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är viktigt att systemet för hushållning med mark- och vattenområden inte medför omotiverade inskränkningar av möjligheterna att tillgodose behovet av bostäder. Riksintresseutredningen har gjort en översyn av miljöbalkens hushållningsbestämmelser och beredning av utredningens förslag pågår. Dessutom pågår en förstudie om nationell fysisk planering, i vilken frågor om riksintressesystemet aktualiseras. Utskottet anser inte att det finns anledning för riksdagen att föregripa resultatet av det pågående arbetet, och samtliga motionsyrkanden bör därför avslås.

Skyddet av jordbruksmark

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om skyddet för jordbruksmark. Utskottet hänvisar till pågående arbete. Jämför reservation 4 (SD) och 5 (C).

Motionerna

Annie Lööf m.fl. (C) framför i partimotion 2022/23:1672 yrkande 25 att värdefull jordbruksmark behöver skyddas från omfattande exploatering samtidigt som det måste vara möjligt att skapa enskilda tomter som kan bebyggas. Motionärerna föreslår därför ett tillkännagivande om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygd. Samma förslag finns i kommittémotion 2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 33.

I kommittémotion 2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 39 begärs ett tillkännagivande om att det bör tas fram en nationell strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas.

I kommittémotion 2022/23:985 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9 begärs ett tillkännagivande om en översyn av reglerna för exploatering av jordbruksmark. Syftet med översynen ska vara att säkerställa en fungerande avvägning mellan olika samhällsintressen och att underlätta begränsat byggande på egen mark. Vidare anser motionärerna att det bör göras en översyn av PBL och miljöbalken för att se om det finns anledning att ge länsstyrelserna större befogenheter att ingripa mot en kommunal plan när den avväger mellan olika samhällsintressen som miljöbalken kräver inte har gjorts (yrkande 10). Motionärerna föreslår också ett tillkännagivande om att regeringen bör ta fram en strategi för att hantera statliga aktörers kommunöverskridande prioriteringar som riskerar att exploatera jordbruksmark. I en sådan strategi ska bevarandet av jordbruksmarken prioriteras (yrkande 11).

Daniel Bäckström m.fl. (C) begär i kommittémotion 2022/23:843 yrkande 18 ett tillkännagivande om att stärka skyddet för åkermark. Enligt motionärerna behöver exploateringen av värdefull åkermark minska. För att åstadkomma detta behöver bl.a. kraven på beslutsunderlag stärkas. Vidare måste definitionen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse tydliggöras.

Även i kommittémotion 2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 19 framhålls att kraven på beslutsunderlag behöver stärkas och att definitionen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse behöver tydliggöras. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande om behovet av en noggrann avvägning mellan behovet av bostäder och produktiv jordbruksmark.

Mikael Larsson och Daniel Bäckström (båda C) föreslår i motion 2022/23:841 ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur begreppet jordbruksmark används i miljöbalken för att öppna för att vissa typer av jordbruksmark som är svåra att bruka ska kunna bebyggas med bostäder.

I motion 2022/23:1925 av Stina Larsson och Christofer Bergenblock (båda C) begärs ett tillkännagivande om att det bör tillsättas en utredning med uppdrag att se över hur begreppet ”väsentliga samhällsintressen” definieras vid planläggning av mark och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera. I motion 2022/23:1926 av Christofer Bergenblock och Stina Larsson (båda C) föreslås ett tillkännagivande om att det bör införas en definition av begreppet ”brukningsvärd jordbruksmark” i 3 kap. 4 § miljöbalken.

Bakgrund

Bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden finns som nämnts i föregående avsnitt i 3 och 4 kap. miljöbalken.

Av 3 kap. 4 § miljöbalken framgår att jordbruk är av nationell betydelse och att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Bestämmelsen innebär att det krävs en utredning som visar att den aktuella marken är brukningsvärd jordbruksmark, och i sådana fall även en konkret utredning som visar att behovet av att tillgodose ett väsentligt samhällsintresse inte kan tillgodoses på annat sätt.

Om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Om området eller en del av området behövs för en anläggning för totalförsvaret ska försvarsintresset ges företräde.

Under perioden 2016–2020 exploaterades ca 3 000 hektar jordbruksmark, främst för att bygga bostäder. Det var samma storleksordning som under den föregående femårsperioden (Statens jordbruksverks rapport 2021:08).

Det är i stor utsträckning kommunerna som genom sin fysiska planering avgör hur mycket jordbruksmark som exploateras. År 2021 tog Statens jordbruksverk (Jordbruksverket) fram ett nytt stödverktyg för värdering av jordbruksmark. Syftet är att underlätta kommunernas värdering och syn på jordbruksmarken och att skapa en större likformighet mellan kommunerna i hur jordbruksmarken hanteras i den kommunala planprocessen. Den nya modellen för värdering av jordbruksmark har tagits fram i samverkan med flera andra myndigheter, bl.a. länsstyrelserna (se Miljömålsrådets gemensamma åtgärdslista 2019 och Miljömålsrådets årsrapport 2022).

Pågående arbete

Rikssintresseutredningen har berört frågan om skydd av brukningsvärd jordbruksmark i sitt slutbetänkande Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99). Utredningen har föreslagit att det ska införas bestämmelser i PBL om att länsstyrelsen i sitt granskningsyttrande till översiktsplan och detaljplan ska ange bl.a. om förslaget innebär att bestämmelserna om brukningsvärd jordbruksmark i 3 kap. 10 § miljöbalken inte följs. Enligt förslaget ska länsstyrelsen kunna överpröva ett beslut om detaljplan och upphäva det om planen inte tillgodoser dessa bestämmelser. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om att öka eller minska skyddet för brukningsvärd jordbruksmark. Våren 2021 avstyrktes motionsyrkandena med hänvisning till beredningsarbete och den då pågående översynen av rikssintressena (bet. 2020/21:CU14). Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har Rikssintresseutredningen i sitt slutbetänkande lämnat förslag när det gäller skyddet av brukningsvärd jordbruksmark (SOU 2015:99). Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Utskottet ser inte någon anledning att föregripa resultatet av det arbete som pågår med ett initiativ från riksdagens sida. Samtliga motionsyrkanden bör därför avslås.

Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om olika åtgärder för säkrad dricksvattenförsörjning och skydd av dricksvattentäkter. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 6 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 16 begärs ett tillkännagivande om att skydda vattentäakterna och grundvattnet mot föroreningar och se till att det finns fler fungerande reservvattentäkter som kan tas i drift med kort varsel.

Monica Haider (S) framhåller i motion 2022/23:1170 att det behövs ett samlat ansvar för vatten och föreslår ett tillkännagivande om att regeringen

bör tillsätta en utredning med uppdrag att titta på ansvarsfördelningen mellan staten, regionerna och kommunerna och vad det innebär för åtagande och ansvar för de kommuner som är leverantörer av vatten.

I motion 2022/23:1253 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att skydda Vätterns vatten genom ett överordnat riksintresse och genom att införa tillräckliga vattenskyddsområden. Liknande förslag om att klassificera Vättern som ett riksintresse för dricksvatten finns i motionerna 2022/23:697 av Niklas Sigvardsson m.fl. (S) och 2022/23:1368 av Johan Andersson (S).

I motion 2022/23:2035 av Hans Ekström m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om en långsiktig och sammanhållen plan för Mälaren för att skydda dricksvattnet.

Bakgrund

Områden av riksintresse för vattenförsörjningen

En allmän redogörelse för hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken finns ovan under rubriken Riksintressen. Som nämnts i det avsnittet ska mark- och vattenområden som är av riksintresse för bl.a. vattenförsörjningen skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen (3 kap. 8 § andra stycket miljöbalken). Bestämmelsen tar bl.a. sikte på att mark ska reserveras för anläggningar för vattenförsörjningen. Sådana anläggningar kan utgöras av tunnlar, ledningar m.m. som har stor betydelse för överföringen av t.ex. dricksvatten mellan eller inom olika regioner i landet. Vidare kan staten peka ut särskilda områden som är av betydelse för vattenförsörjningen. Det är Havs- och vattenmyndigheten som för statens räkning beslutar om riksintresseanspråk för sådana områden. För närvarande har myndigheten beslutat om 28 områden som den bedömer vara av riksintresse för vattenförsörjningen. För varje utpekade område har myndigheten tagit fram en värdebeskrivning för anläggningen, motiv till utpekandet, markanspråk, åtgärder som kan försvåra nyttjandet av anläggningen samt en beskrivning av den vattentäkt som är knuten till anläggningen och de risker och hot som kan påverka vattentäkten.

Vattenskyddsområden

I 7 kap. miljöbalken finns bestämmelser om bl.a. vattenskyddsområden. Genom inrättandet av ett vattenskyddsområde kan en vattenförekomst med betydelse som nuvarande eller framtida vattentäkt särskilt skyddas genom föreskrifter som begränsar verksamhet inom området. Ett vattenskyddsområde kan inrättas genom beslut av länsstyrelsen eller en kommun. För ett vattenskyddsområde ska länsstyrelsen eller kommunen utfärda sådana föreskrifter som behövs för att tillgodose syftet med området. Det handlar om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter i området. Genom att inrätta ett vattenskyddsområde tydliggörs vad som utifrån bl.a. miljöbalken gäller för

verksamhetsutövare och andra inom området för att vattenförekomsten ska få ett tillräckligt skydd. Länsstyrelserna får då även ansvar för tillsynen. Havs- och vattenmyndigheten ger vägledning och tillsynsvägledning till kommuner och länsstyrelser om dessa vattenskyddsområden. Som ett alternativ till att inrätta vattenskyddsområden enligt 7 kap. miljöbalken finns också en möjlighet för kommuner att utfärda lokala skyddsföreskrifter kring en vattentäkt.

Hänsyn till vattenförsörjning m.m. vid planläggning och lokalisering av bebyggelse

Det finns vidare bestämmelser i PBL som anknyter till vattenförsörjningsfrågor. Utöver redogörelsen i avsnittet Riksintressen bör i detta sammanhang nämnas att vid planläggning och alla ärenden om lov eller förhandsbesked enligt PBL ska bl.a. möjligheterna att ordna vattenförsörjning och att förebygga vatten- och luftföroreningar beaktas när byggnadsverk ska lokaliseras (2 kap. 5 § 3 och 4 PBL). Dessutom ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till bl.a. behovet av hushållning med vatten och goda klimat- och hygienförhållanden (2 kap. 6 § 4 PBL). En kommun kan vidare införa bygglovsplikt i en detaljplan eller i en områdesbestämmelse till skydd för grundvattnet i ett område (9 kap. 8 § PBL).

Pågående arbete

Riksintresseutredningen

Riksintresseutredningen har i sitt slutbetänkande Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99) föreslagit att de nuvarande allmänna intressena i 3 kap. miljöbalken anges som väsentliga allmänna intressen. Utredningen föreslår även att dessa kompletteras med bl.a. intresset av klimatanpassningsåtgärder och dricksvattenförsörjning. Utredningen har dessutom föreslagit att bestämmelser införs i PBL om att länsstyrelsen i sitt granskningsyttrande till översiktsplan och detaljplan ska ange om förslaget inte tillgodoser ett väsentligt allmänt intresse för dricksvattenförsörjningen. Länsstyrelsen ska kunna överpröva ett beslut om detaljplan och upphäva det om planen inte tillgodoser detta.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Andra utredningar

I avsnittet Vattenförsörjning och vattenförvaltning finns en redogörelse för Dricksvattenutredningens och 2020 års dricksvattenutrednings betänkanden. I samma avsnitt finns även en redogörelse för den pågående utredningen Vattenfrågor vid planläggning och byggande.

Fysisk planering för dricksvattenförsörjning

På uppdrag av regeringen har Boverket genomfört en kartläggning av vilka åtgärder som är genomförda respektive behöver genomföras för att säkerställa en trygg dricksvattenförsörjning i frågor om fysisk planering. Uppdraget redovisades i november 2018 i rapporten Fysisk planering för en dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (Boverkets rapport 2018:35). Boverket anför att vattenförsörjningen är landets mest samhällskritiska försörjnings-system. För att trygga en långsiktig vattenförsörjning för samhällets alla behov behövs ett system som har god kapacitet utifrån behoven och är robust mot påfrestningar. Vattenuttagen behöver dessutom utformas på ett sätt som ger goda förutsättningar för väl fungerande naturmiljöer. Boverket bedömer att det är tydligt att hushållningen med mark- och vattenområden behöver utvecklas och presenterar i huvudsak följande tre förslag som enligt myndigheten skulle kunna bidra till en sådan utveckling:

- För att kunna sätta ramarna för utvecklingen i ett långsiktigt perspektiv behövs en nationell strategi för vattenförsörjningen. Strategin bör innehålla lämpliga samordningslösningar och hur dessa kan utvecklas vid olika scenarier i behovsutvecklingen samt en nationell analys utifrån samhällets totala vattenbehov. En strategi med ett sådant innehåll skulle göra det möjligt att identifiera lämpliga geografiska samordningslösningar och även ge ökad tydlighet kring hur infrastrukturen för dricksvattenförsörjningen kan komma att utvecklas på sikt. Regionala vattenförsörjningsplaner kan enligt Boverket bidra till ett bra underlag för att arbeta fram den nationella strategin.
- Dricksvattenförsörjningen bör ges en tydligare roll vid fysisk planering. Det behövs även ökade insatser som t.ex. vägledning för att stimulera en sådan utveckling.
- Regelverket kring dagvattenfrågor – som främst finns i PBL, miljöbalken och lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) – är splittrat och svårtolkat och behöver därför ses över för att förtydligas.

Som ett resultat av rapporten fick Boverket i uppdrag att se över arbetet med skydd av vatten vid fysisk planering. Boverket fick i sitt regleringsbrev för 2020 i uppdrag att förtydliga riktlinjerna för kommunerna, vilket redovisades i Boverkets årsredovisning för 2020 (Boverkets rapport 2021:4). I rapporten föreslog Boverket ett förtydligande av stärkt skydd av vatten vid fysisk planering genom en översyn av PBL.

I kommittédirektiven till utredningen Vattenfrågor vid planläggning och byggande (dir. 2021:92) anför regeringen att det i Boverkets rapport 2018:35 finns uppslag om hur kraven på hänsyn till dricksvattenförsörjningen vid planläggning enligt PBL skulle kunna förtydligas i lagen. Uppslagen behöver dock enligt regeringen utvecklas och konsekvensbeskrivas för att göra det möjligt att bedöma om det är ändamålsenligt att genomföra de ändringar som har skisserats. Utredaren ska därför bedöma om det finns behov av att förtydliga reglerna om hänsyn till dricksvattenförsörjningen vid planläggning

respektive vid prövning enligt 9 och 10 kap. PBL och lämna nödvändiga författningsförslag. Uppdraget ska, efter beslut om förlängd utredningstid, redovisas senast den 15 augusti 2023 (dir. 2023:6).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om säkrad dricksvattenförsörjning och skydd av vattentäkter. Våren 2021 avstyrktes motionsyrkandena med hänvisning till regeringens och de ansvariga myndigheternas kontinuerliga arbete för att hantera vattensituationen (bet. 2020/21:CU14). Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som redovisats ovan har Boverket på uppdrag av regeringen utrett flera frågor med anknytning till vatten, dricksvattenförsörjningen och fysisk planering. För närvarande pågår en utredning som har i uppdrag att bl.a. bedöma om det finns behov av att förtydliga reglerna om hänsyn till dricksvattenförsörjningen vid planläggning respektive prövning enligt PBL och lämna nödvändiga författningsförslag. När det gäller förslagen om dricksvattentäkter och kriterierna för riksintressen konstaterar utskottet att beredning av Riksintresseutredningens förslag pågår. Utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa resultatet av det pågående arbetet, och samtliga motionsyrkanden bör därför avslås.

Stranderosion m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om åtgärder mot bl.a. stranderosion. Utskottet anser inte att det finns skäl att vidta några åtgärder med anledning av förslagen.

Motionerna

I motion 2022/23:788 av Emma Ahlström Köster m.fl. (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda om stranderosion orsakad av havet bör vara en statlig angelägenhet. Motionärerna föreslår även ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av regelverket för strandfodring i syfte att minska antalet insatser och renodla hanteringen (yrkande 2). Vidare föreslår motionärerna att statens krav på ersättning från kommuner som återför sand från havet till sina erosionsdrabbade stränder genom sandfodring bör ses över (yrkande 3).

Louise Eklund (L) begär i motion 2022/23:712 tillkännagivanden om en nationell strategi mot stranderosion (yrkande 1) och en mer positiv inställning

till strandfodring i de delar av kustremsan där inte andra miljöskäl talar starkt emot en sådan metod (yrkande 2).

Bakgrund

Samordning av stranderosionsfrågor

Statens geotekniska institut (SGI) har ett sektorsövergripande ansvar för miljögeotekniska och geotekniska frågor och har på regeringens uppdrag ansvar för att samordna stranderosionsfrågor i Sverige. Uppgiften är att verka för minskade risker för erosion. En utgångspunkt för verksamheten är att medverka till att förebygga skador till följd av stranderosion genom lämplig samhällsplanering och genom väl planerade erosionsbegränsande och återställande åtgärder vid hotad bebyggelse och infrastruktur och andra hotade skyddsvärda områden. SGI tar fram och utvecklar kunskap inom området och inventerar översiktligt förutsättningar för stranderosion i Sverige. Myndigheten är vidare remissinstans till länsstyrelser och kommuner vid fysisk planering. SGI samverkar också med svenska och internationella myndigheter med ansvar för eller anknytning till frågor om stranderosion. Ett exempel är det myndighetsnätverk som SGI driver och som ska fungera som ett kontakt- och samverkansorgan för stranderosionsfrågor längs kuster, sjöar och vattendrag. Dessutom ger SGI stöd till kommunala räddningstjänster vid riskbedömningar i akuta situationer.

Tillsammans med bl.a. länsstyrelserna i Skåne och Halland, SGU och kustkommunerna i Skåne och Halland ingår SGI i projektet Regional kustsamverkan. Projektet syftar till att skapa hållbara lösningar för att hantera de utmaningar som följer med en stigande havsnivå, erosion och översvämning i kustområdena i Skåne och Halland.

Kartverktyg och inventering

SGI bedriver ett flertal forsknings- och utvecklingsprojekt med fokus på stranderosion. I ett projekt har SGI i samarbete med bl.a. SGU utvecklat ett kartverktyg som kommuner ska kunna använda i sin översiktsplanering för att se vilka områden som bör prioriteras bl.a. när det gäller stranderosion längs kusterna. Till kartunderlaget hör en vägledning om ras, skred och erosion. Kartunderlaget och vägledningen syftar till att sprida kunskap om bl.a. erosion så att hållbara planeringsbeslut kan fattas. Underlaget syftar även till att undvika ekonomiska förluster och förebygga olyckor. Myndigheten arbetar dessutom särskilt med en kartering, dvs. inventering av stranderosion. Arbetet innebär att myndigheten översiktligt har inventerat förutsättningar för stranderosion och tagit fram ett verktyg för att kunna se vilka områden som är utsatta för stranderosion i Skåne. Karteringen pågår även för Halland, Blekinge och östra Småland samt Öland och Gotland.

Hänsyn till risken för erosion vid planläggning och lokalisering av bebyggelse

I PBL anges att bebyggelse och byggnadsverk ska lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till bl.a. människors hälsa och säkerhet samt risken för olyckor, översvämning och erosion. Lagen innehåller också möjligheter för kommunen att i en detaljplan bestämma skyddsåtgärder för att motverka t.ex. erosion. Länsstyrelsen ska, inom ramen för sitt tillsynsansvar, överpröva kommunens beslut om detaljplaner eller områdesbestämmelser, bl.a. om beslutet kan antas innebära att bebyggelse blir olämplig med hänsyn till risken för erosion. Länsstyrelsen kan också överpröva byggnadsnämndens beslut om lov eller förhandsbesked.

Sedan den 1 augusti 2018 ska det i kommunernas översiktsplaner bl.a. finnas en redovisning av risken för skador på bebyggelsen till följd av klimatrelaterade olyckor som t.ex. översvämning, ras och erosion. Kommunerna ska också i detaljplaner få bestämma att det krävs marklov för markarbeten som kan försämra markens genomsläpplighet, se propositionen Nationell strategi för klimatanpassning (prop. 2017/18:163, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440).

Kommunen ska vidare varje valperiod sammanställa risk- och sårbarhetsanalyser och fastställa en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras. Sådana analyser måste beakta konsekvenserna av klimatförändringarna och kan utgöra ett underlag för den fysiska planeringen (lagen [2006:544] om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap).

Klimatanpassningsåtgärder

År 2018 antog riksdagen en nationell strategi för klimatanpassningsåtgärder (prop. 2017/18:163, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440). Enligt strategin är klimatanpassningar särskilt viktiga vid investeringar som har lång livslängd inom sektorer som bedöms som sårbara och samhällsviktiga. Det kan röra vattenförsörjning, avloppssystem, elförsörjning, elektroniska kommunikationer, vattenleder, vägar och järnvägar, bebyggelse och byggnader samt inom de areella näringarna. Vidare anges att klimatanpassning behövs mot ras, skred, erosion och översvämning som hotar samhällen, infrastruktur och företag, brist i vattenförsörjningen och biologiska och ekologiska effekter.

Kustskydd

Det finns flera olika metoder att skydda kuster och sjöar mot översvämning och erosion. Kustskyddet kan vara en kombination av utfyllnader, vallar, murar och rörliga anordningar som öppnas eller stängs efter behov. Vågbrytare kan reducera effekter av tillfälliga höga nivåer och på lång sikt kan skyddsportar vara aktuellt för att skydda hamninloppen. Beroende på omfattningen av skydden kan de behöva pekas ut i kommunens översiktsplan.

Strandfodring

Strandfodring är en kustskyddsmetod som innebär att en utfyllnad läggs på en strand för att skapa nödvändig strandbredd och/eller skydd mot erosion och översvämning. Erosionen tillåts fortsätta i utfyllnaden i stället för i befintlig strand, och därför måste ytterligare sand normalt tillföras efter ett visst antal år. Sanden kan komma både från land och från utvinning från havsbotten. Exempelvis kan den sand som drivit ut från en strand till havs återföras från havsbotten till stranden. För att få utvinna sand från havsbotten på detta sätt behövs tillstånd enligt såväl 11 kap. miljöbalken som lagen (1966:314) om kontinentalsockeln. Eftersom det är staten som har rätt att utforska kontinentalsockeln och utvinna dess naturtillgångar enligt lagen om kontinentalsockeln måste en kommun som utvinner sand från havsbotten betala ersättning till staten för sanden.

Bidrag till förebyggande åtgärder

Kommuner har möjlighet att hos Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) söka bidrag till förebyggande åtgärder för bebyggda områden som hotas av en naturolycka, områden där marken har för låg stabilitet och behöver förstärkas eller områden som behöver skydd mot översvämning. Bidragen kan användas till åtgärder för att öka markens stabilitet eller skydda mot översvämning samt åtgärder som är en direkt följd av att kunna utföra dessa.

Myndighetsstöd vid planeringen

SIG ger myndighetsstöd till landets alla kommuner och länsstyrelser i geotekniska säkerhetsfrågor i planprocessen, däribland risker för erosion.

Boverkets tillsynsvägledning

I Boverkets handbok om PBL (PBL kunskapsbanken) finns en tillsynsvägledning avseende översvämningens risker. Tillsynsvägledningen ska skapa förutsättningarna för att ny bebyggelse blir långsiktigt hållbar och att länsstyrelsernas tillsyn är samordnad och förutsebar.

Havsplaner

Enligt rådets och Europaparlamentets direktiv 2014/89/EU om upprättandet av en ram för havsplanering ska medlemsstaterna ta fram havsplaner. Enligt regeringen ska havsplanerna vara ett verktyg för hushållningen med havsområden och bidra till en samlad havsförvaltning. (prop. 2013/14:186 s. 9).

I februari 2022 fattade regeringen beslut om Sveriges första havsplaner. Sverige har tagit fram tre havsplaner – för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet.

Havsplanerna ska vara ett vägledande underlag vid tillståndsprövningar och andra ärenden enligt miljöbalken. Varje myndighet eller kommun som tillämpar miljöbalken ska se till att havsplanerna är tillgängliga i målet eller ärendet vid prövning av en verksamhet eller åtgärd inom havsplaneområdet. Vid frågor som rör ny eller ändrad användning av ett havsområde ska miljöbalken tillämpas. Vid tolkningen av vad som är mest lämplig användning enligt dessa bestämmelser kommer havsplanerna att vara vägledande.

När 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas vid prövningen av ett mål eller ärende ska länsstyrelsen särskilt verka för att riksintressena tillgodoses. I områden som omfattas av en beslutad havsplan ska länsstyrelsens arbete grundas på havsplanen enligt 3 § förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden.

Pågående arbete

Identifiering av riskområden

SGI och MSB har haft i uppdrag av regeringen att identifiera särskilda riskområden för ras, skred, erosion och översvämningar som är klimatrelaterade (dnr M2019/01241). Uppdraget redovisas i rapporten Riskområden för ras, skred, erosion och översvämning. I rapporten har tio nationella riskområden identifierats och rangordnats utifrån en sammanvägning av sannolikheten för och konsekvensen av att ras, skred, erosion och översvämningar som är klimatrelaterade inträffar. I rapporten redovisas konkreta insatser och behov av förebyggande åtgärder. Därutöver ges förslag till utvecklade juridiska och ekonomiska styrmedel samt förbättrat kunskapsunderlag, för att takten i åtgärdsarbetet ska kunna öka och utgångsläget för att minska riskerna förbättras.

Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om åtgärder mot bl.a. stranderosion. Våren 2021 avstyrktes motionsyrkandena med hänvisning till att regeringen och myndigheterna bedriver ett intensivt arbete för att lösa de problem som påtalats i motionerna och att det kan förutsättas att regeringen kommer att fortsätta att prioritera dessa frågor (bet. 2020/21:CU14). Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Stranderosion är ett stort problem i delar av landet, och det finns också flera områden med betydande risk för översvämning. Som utskottet redovisat ovan pågår ett omfattande utrednings- och forskningsarbete på detta område. Bland annat har SGI och MSB på uppdrag av regeringen identifierat i vilka områden det finns risk för klimatrelaterade ras, skred, erosion och översvämningar, och

SGI bedriver ett flertal forsknings- och utvecklingsprojekt med fokus på stranderosion. I sammanhanget noterar utskottet också att kommunernas översiktsplaner sedan 2018 ska innehålla en redovisning av risken för skador på bebyggelsen till följd av klimatrelaterade olyckor som t.ex. översvämning, ras och erosion. Varje valperiod ska kommunerna vidare, med beaktande av konsekvenserna av klimatförändringarna, sammanställa risk- och sårbarhetsanalyser och fastställa en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras.

Mot denna bakgrund ser inte utskottet skäl för riksdagen att ta något initiativ i frågor om stranderosion och strandfodring. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Tillstånd till vattenverksamhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkandena som gäller tillståndsregleringen av vattenverksamheter. Utskottet hänvisar till bl.a. en pågående översyn av systemet för prövning av moderna miljövillkor.

Jämför reservation 7 (S), 8 (C), 9 (MP), 10 (SD) och 11 (SD).

Motionerna

Vattenkraft

I partimotion 2022/23:2190 av Annie Löf m.fl. (C) föreslås flera tillkännagivanden om miljöanpassning av vattenkraften. Enligt motionärerna är det viktigt att den lagstiftning som berör vattenkraften tillämpas på det sätt som riksdagen avsett och förenar miljöåtgärder med långsiktig lönsamhet för vattenkraften. Motionärerna föreslår därför ett tillkännagivande om att värna, utveckla och stärka lönsamheten för vattenkraften genom bl.a. minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och proportionerliga miljöåtgärder till rimliga kostnader (yrkande 150). Vidare föreslås ett tillkännagivande om att tillfälligt stoppa omprövningar av vattenkraftens miljötillstånd till dess att prövningen följer fastställda ramar (yrkande 151). Motionärerna föreslår därutöver att regeringen bör säkerställa att miljöanpassningen av vattenkraften inte påverkar möjligheten att öka effekten i befintlig vattenkraft eller leder till oproportionerliga kostnader och negativ påverkan på kraftproduktionen (yrkande 152). I motionen föreslås även att platsspecifika bedömningar ska göras i samband med miljöanpassningen av vattenkraften (yrkande 153) och att alla möjligheter till undantag från kraven på miljöanpassning ska användas (yrkande 154).

I partimotion 2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) begärs tillkännagivanden om att bevara orörda älvar och vattendrag, även mindre åar och bäckar (yrkande 45), att miljöprövningen av vattenkraften inte ska pausas

(yrkande 46) samt att även stora vattenkraftverk ska miljöanpassas och att utgångspunkten bör vara minimitappning (yrkande 47).

I kommittémotion 2022/23:2073 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 34 föreslås ett tillkännagivande om att det är viktigt att förena höga miljökrav med fungerande förutsättningar för framtidens småskaliga vattenkraft.

Kristoffer Lindberg m.fl. (S) begär i motion 2022/23:1354 ett tillkännagivande om att stärka skyddet för Natura 2000-områden genom en översyn av om vattenkraftverk i mindre vattendrag som påverkar dessa områden ska tillåtas.

I motion 2022/23:1826 av Sten Bergheden (M) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att utgångspunkten vid bedömningar av småskalig vattenverksamhet alltid ska vara att de småskaliga vattenkraftverken är samhällsviktiga verksamheter. Motionären föreslår även ett tillkännagivande om en översyn av den lagstiftning som berör den småskaliga vattenkraften i syfte att rädda och utveckla verksamheten (yrkande 3). Samma motionär föreslår i motion 2022/23:1877 ett tillkännagivande om att pausa pågående omprövningsprocesser av de småskaliga vattenkraftverken till dess att det är klarlagt vilka konsekvenser omprövningen får för elproduktionen.

Markavvattning

I kommittémotion 2022/23:972 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 24 föreslås ett tillkännagivande om att det bör bli lättare att få dispens för effektiv markavvattning, t.ex. genom samråd vid rensning av äldre diken. Motionärerna framhåller att dikning av skogsmark i vissa fall är ett effektivt sätt att öka produktionen, minska översvämningrisker och minimera körskador.

I motion 2022/23:1900 av Sten Bergheden (M) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att se över kostnadsfördelningen vid exploatering. Motionären anför att när åkermark bebyggs kan detta orsaka att vattenflödena förändras i kringliggande vattendrag, med följderna att andelar och fördelningen av underhållskostnader behöver räknas om. Enligt motionären borde den som är orsaken till förändringarna vara skyldig att stå för de kostnader som kan uppstå i samband med en sådan ansökan.

Vandringsleder och passager för fisk

I kommittémotion 2022/23:969 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 32 föreslås ett tillkännagivande om att intensifiera arbetet med att förbättra fiskarnas vandringsleder. Motionärerna föreslår även ett tillkännagivande om behovet av fler passager uppströms och nedströms för att avhjälpa problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk (yrkande 34).

Bakgrund

Tillstånd eller anmälan för vattenverksamhet

Bestämmelser om vattenverksamhet finns i 11 kap. miljöbalken. Med vattenverksamhet avses bl.a. uppförande, ändring, lagning eller utrivning av en anläggning i ett vattenområde. För att få bedriva vattenverksamhet krävs som huvudregel tillstånd. I 11 kap. 12 § första stycket miljöbalken finns ett undantag som innebär att tillstånd inte behövs om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena. Tillstånd för vattenverksamhet prövas av mark- och miljödomstolen (11 kap. 9 b § miljöbalken). Ett tillstånd till vattenverksamhet får förenas med villkor (16 kap. 2 § miljöbalken).

Till vattenverksamhet räknas även sådana dammar som definieras som en vattenanläggning vars syfte är att dämna upp eller utestänga vatten eller blandningar av vatten och annat material (11 kap. 4 § miljöbalken). Begreppet omfattar avbördningsanordningar och intag samt invallningar, slussportar och gruvdammar (prop. 2013/14:38 s. 56 f.).

Alla vattenverksamheter är således inte tillståndspliktiga. För de flesta mindre vattenverksamheter räcker det med en anmälan till en länsstyrelse. Som exempel på åtgärder som inte kräver tillstånd men som behöver anmälas kan nämnas anläggandet av våtmark där vattenområdet har en yta som inte överstiger fem hektar och uppförandet av en anläggning, fyllning eller påning i ett vattendrag om den bottenyta som verksamheten omfattar i vattendraget uppgår till högst 500 kvadratmeter (se 19 § förordningen [1998:1388] om vattenverksamheter). Vidare krävs normalt sett inte tillstånd för rensningar i vattenområden, vare sig naturliga sådana eller vattenanläggningar, t.ex. diken, och för att återställa vattendrag. Exempelvis krävs inte tillstånd för rensningar som utförs för att bibehålla vattnets djup eller läge (11 kap. 15 § miljöbalken).

Vattendirektivet och miljökvalitetsnormer

Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område, det s.k. vattendirektivet, antogs 2000 och syftar till att bevara och förbättra vattenmiljön i grundvatten och ytvatten. Genom direktivet ställs krav på medlemsstaterna att utforma en förvaltning av sina vatten för att minska föroreningar av särskilt prioriterade ämnen, främja hållbar vattenanvändning och förbättra vattenkvaliteten för de ekosystem som är beroende av vatten. I Sverige har vattendirektivet genomförts genom bl.a. 5 kap. miljöbalken och vattenförvaltningsförordningen (2004:660).

Ett moment i arbetet med det nationella genomförandet av vattenförvaltningen, som grundar sig på vattendirektivet, är att fastställa miljökvalitetsnormer. Miljökvalitetsnormer för ytvatten omfattar sjöar, vattendrag och kustvatten. Syftet med normerna är att säkra vattenkvaliteten. En miljökvalitetsnorm beskriver den kvalitet en vattenförekomst ska ha nått vid en viss tidpunkt, dvs. målet med arbetet för varje vattenförekomst.

Miljökvalitetsnormerna anger en lägstanivå. Vattenförekomsten får alltså inte påverkas av en verksamhet på så sätt att kvaliteten blir sämre än den status som anges i normen. Huvudregeln är att alla vattenförekomster ska uppnå det som kallas god status. I vissa fall innebär målet att uppnå god status en betydande negativ påverkan på viktiga samhällsvärden eller verksamheter. Under vissa förutsättningar medger vattendirektivet att vattenförekomsten då kan förklaras som konstgjord eller kraftigt modifierad. Följden av detta blir att mindre stränga krav kan tillämpas. I stället för ekologisk status klassificeras för en sådan vattenförekomst ekologisk potential.

I januari 2019 infördes en skyldighet i vattenförvaltningsförordningen för vattenförvaltningen att fullt ut använda alla de möjligheter som EU-rätten ger till undantag och förklarande av vatten som kraftigt modifierade.

Havs- och vattenmyndigheten har tagit fram vägledningar om kraftigt modifierade vatten, bl.a. en vägledning för att hjälpa den som ska fastställa en vattenförekomst som kraftigt modifierad på grund av ett vattenkraftverk.

Miljökvalitetsnormer är som huvudregel bindande att följa för myndigheter, kommuner och verksamhetsutövare i enskilda provningar. Miljökvalitetsnormerna ska dock omprövas vid behov. Vid en enskild miljöprovning kan det t.ex. komma fram ny information som visar att miljökvalitetsnormen för vatten som berörs av provningen har beslutats på felaktiga grunder. Prövningsmyndigheten ska då begära ett yttrande från vattenmyndigheten i distriktet och redovisa skillnaden mellan nuvarande status och den status som legat till grund för miljökvalitetsnormen. Det innebär att det i samband med en provning finns utrymme att justera felaktigheter. Om vattenmyndigheten, efter att ha tagit del av en begäran om yttrande, bedömer att det inte finns förutsättningar att ändra den aktuella miljökvalitetsnormen ska vattenmyndigheten anmäla detta till regeringen. Vattenmyndigheten ska därefter avvakta med sitt slutliga yttrande till dess att regeringen har beslutat i ändringsfrågan.

Den nationella planen för moderna miljövillkor

Sedan den 1 januari 2019 gäller enligt 11 kap. 27 § miljöbalken att den som bedriver en tillståndspliktig vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel ska se till att verksamheten har moderna miljövillkor. Med detta avses att tillståndets villkor eller bestämmelser till skydd för människors hälsa och miljön har bestämts enligt miljöbalken genom en dom eller i ett beslut som inte är äldre än 40 år. Omprövning sker på verksamhetsutövarens initiativ. Enligt 11 kap. 28 § miljöbalken ska det finnas en nationell plan för de omprövningar som avses i 11 kap. 27 §.

I juni 2020 beslutade regeringen om en nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften. Den nationella planen skulle lägga grunden för ett systematiskt arbetssätt för att uppnå målet om största möjliga nytta för vattenmiljön samtidigt som en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel bibehålls. Utifrån den nationella planen kommer alla vattenkraftverk som

anmälts till planen att prövas systematiskt, t.ex. genom att alla kraftverk i en älvsträcka prövas samtidigt med möjlighet att samordna beslutsunderlag. Vilka konkreta krav på skyddsåtgärder och försiktighetsmått som ska ställas på en enskild verksamhet anges inte i den nationella planen utan avgörs av tillståndsmyndigheten i varje enskilt fall.

Tidsplanen för när vattenkraftsägarna senast ska lämna in sina ansökningar framgår av 39 § förordningen om vattenverksamheter och bilagan till samma förordning. Bilagan anger två tidpunkter per år för när ansökningarna ska lämnas in, den 1 februari respektive den 1 september. Genom en ändring i förordningen som trädde i kraft den 30 januari 2023 pausades omprövningen av vattenkraftverkens miljötillstånd i tolv månader. Ändringen innebär att den tid då en ansökan om prövning för moderna miljövillkor senast ska ha lämnats in har senarelagts med ett år för samtliga prövningsgrupper där tiden för att lämna in en ansökan ännu inte har passerats. De verksamhetsutövare som skulle ha lämnat in sin ansökan senast den 1 februari 2023 respektive den 1 september 2023 ska alltså i stället lämna in ansökan senast den 1 februari 2024 respektive den 1 september 2024 osv. De sista ansökningarna ska enligt den nu gällande planen lämnas in senast den 1 februari 2038.

Efter en ansökan om omprövning av en vattenverksamhet för moderna miljövillkor ska tillståndsmyndigheten enligt 24 kap. 10 § miljöbalken upphäva, ändra och besluta om nya bestämmelser och villkor i den utsträckning som behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Bestämmelser och villkor som innebär att verksamheten avsevärt försvåras får beslutas endast om det behövs för att följa en miljökvalitetsnorm eller någon annan bestämmelse som följer av Sveriges medlemskap i EU. Tillstånd ska endast återkallas om det är nödvändigt för att tillgodose ett sådant behov eller om verksamhetsutövaren medger att tillståndet återkallas.

För de verksamhetsutövare som inte anmält sin verksamhet till den nationella planen, vilket var frivilligt, finns en skyldighet att på egen hand ansöka om omprövning för att förse verksamheten med moderna miljövillkor. Enligt 11 kap. 27 § andra stycket miljöbalken får en verksamhet fortsätta att bedrivas till dess att en omprövning är klar om verksamhetsutövaren antingen har ansökt om tillstånd eller omprövning för att förse verksamheten med moderna miljövillkor eller verksamheten omfattas av den nationella planen och verksamhetsutövaren inte är försenad med att ansöka om prövning.

Om en verksamhetsutövare inte gör det som krävs och inte heller följer ett föreläggande att ansöka om omprövning kan en sådan ansökan i stället göras av Kammarkollegiet, Havs- och vattenmyndigheten eller länsstyrelsen (24 kap. 12 § miljöbalken).

Skyddet av nationalälvarna m.m.

Enligt 4 kap. 6 § miljöbalken får vattenkraftverk och vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte utföras i vissa angivna älvar, älvsträckor och andra vattendrag. Trots detta får, enligt bestämmelsens tredje

stycke, åtgärder som behövs för att upprätthålla, underhålla eller ändra en anläggning eller verksamhet vidtas, om åtgärderna inte medför någon ökad negativ miljöpåverkan eller endast en tillfällig sådan ökad påverkan. Sådana åtgärder kan enligt regeringen vara att upprätthålla eller underhålla anläggningar eller verksamheter som tillkommit på lagligt sätt (se prop. 2017/18:243 s. 171).

Vattenverksamhet som innebär markavvattning

Med markavvattning avses enligt 11 kap. 2 § miljöbalken åtgärder som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. Markavvattningsåtgärder har länge varit ett viktigt inslag inom jordbruket.

Enligt 11 kap. 13 § miljöbalken gäller tillståndsplikt för markavvattning och i vissa delar av landet råder dessutom markavvattningsförbud enligt 11 kap. 14 § miljöbalken och 4–4 c §§ förordningen om vattenverksamheter. Förbudet betyder att en markavvattning först ska ha fått dispens från förbudet innan tillstånd kan ges.

Utanför begreppet markavvattning faller s.k. skyddsdikning. Skyddsdikning är dikning i syfte att förhindra att grundvattnet stiger efter en skogsavverkning. Sådan dikning innebär inte markavvattning enligt definitionen i miljöbalken eftersom den inte uppfyller det nämnda varaktighetskravet. För åtgärder som avvattnar mark utan att uppfylla definitionen för markavvattning enligt miljöbalken är tillståndskravet inte absolut. För dessa åtgärder finns ett bemyndigande för regeringen att föreskriva tillståndsplikt i de fall åtgärden kan förväntas få en bestående negativ effekt på växt- och djurliv (11 kap. 13 § miljöbalken). För närvarande finns inga föreskrifter om en sådan tillståndsplikt. En åtgärd som inte kräver tillstånd kan dock kräva en anmälan och omfattas av samrådspikt enligt miljöbalken.

Enligt 11 kap. 17 § miljöbalken har den som äger en vattenanläggning, t.ex. diken, rörledningar och vallar, ett ansvar för att underhålla dessa så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen. Samfälligheter som gemensamt ansvarar för utförande och underhåll av markavvattningsanläggningar är vanligt förekommande. Regler om markavvattnings-samfälligheter finns i 3 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Fastigheter som har nytta av markavvattningen, dvs. ingår i det s.k. båtadsområdet, ska ingå i verksamheten. För utförande och drift av verksamheten utgör deltagarna en samfällighet. Deltagarna ska ha andelar i samfälligheten och finnas med i kostnadsfördelningslängden. Kostnaderna för verksamheten fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstalen, vilka bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en

har av verksamheten (3 kap. 1–3 §§ lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet).

För markavvattningsverksamheter som utgör samfälligheter uppstår ibland behov av omprövning av själva förvaltningen, exempelvis i samband med fastighetsbildningsåtgärder eller planåtgärder. Vilka som ska delta i samfälligheten och kostnadsfördelningen kan i sådana situationer behöva ändras.

Om delägarna i en samfällighet kommer överens om hur kostnaderna ska fördelas kan överenskommelsen, för att även gälla mot framtida fastighetsägare, fastställas av domstol (7 kap. 18 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet). Hur förändrade förhållanden inom en samfällighet ska hanteras när det inte finns någon överenskommelse regleras i 7 kap. 17 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Av bestämmelsen framgår när en deltagare kan ansöka om omprövning av kretsen av deltagare eller andelstalen eller att samfälligheten ska upphöra.

Av 7 kap. 1 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet följer att en ansökan om omprövning hanteras som ett ansökningsmål i mark- och miljödomstolen, vilket bl.a. innebär att varje part ska svara för sina kostnader (25 kap. 4 § miljöbalken). Det innebär att den som ansöker om omprövning får stå för domstolens kostnader för bl.a. kungörelser och ersättning till en markavvattningsakkunnig. Det finns inte någon bestämmelse om fördelning av kostnaderna efter skälighet, vilket utgör en skillnad i förhållande till vad som gällde enligt äldre regler. Enligt 25 kap. 10 § miljöbalken, som gäller vid tillstånd till ny markavvattning, ska sökandens kostnader fördelas mellan delägarna i markavvattningen efter vad som är skäligt.

För att undvika att kostnaderna för omprövning drabbar en ensam sökande kan en samfällighet eller ett flertal deltagare i en sådan gå samman om en gemensam ansökan.

Havs- och vattenmyndighetens vägledning för fisk- och faunapassager

I juli 2019 fick Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag av regeringen att utveckla sin vägledning för hur vattenkraften kan miljöanpassas på ett kostnadseffektivt sätt i förhållande till eftersträvad miljönytta. I samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet har Havs- och vattenmyndigheten därefter bl.a. tagit fram en vägledning för fisk- och faunapassager. Vägledningen riktar sig till alla inblandade aktörer och syftet är att den ska bidra till att underlätta arbetet med att anlägga passagelösningar vid dammar och vattenkraftverk.

Pågående arbete

Vattenverksamhetsutredningen, som hade i uppdrag att se över reglerna om vattenverksamhet i bl.a. miljöbalken, bedömde i slutbetänkandet I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler (SOU 2014:35) bl.a. att

prövningssystemet för markavvattning har vissa brister eftersom regelverket är krångligt. Utredningen konstaterade att regelverket framstår som komplicerat och svåröverskådligt för enskilda eftersom det dels förutsätter tillstånd eller anmälan enligt reglerna för vattenverksamheter i miljöbalken, dels i vissa fall kräver andra dispenser, t.ex. strandskyddsdispens och dispens från biotop- och artskyddet. Utredningen bedömde vidare att det finns behov av att klargöra begreppet markavvattning i och med att markavvattning i vissa fall även kan innebära att man avleder avloppsvatten och leder bort grundvatten. Mot denna bakgrund föreslog utredningen att det bl.a. genomförs författningsändringar som innebär att regelverket om markavvattning samlas i reglerna för tillstånd eller anmälan för vattenverksamhet i 11 kap. miljöbalken. Förslaget skulle innebära att den som vill utföra markavvattning endast behöver söka tillstånd eller anmäla åtgärden enligt nämnda regler.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Riksdagens tillkännagivanden om småskalig vattenkraft m.m.

Tilkännagivanden

I april 2020 beslutade riksdagen, på förslag av näringsutskottet, om ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionsförslag om småskalig vattenkraft. Enligt tillkännagivandet ska det fortsatta arbetet med att reformera vattenlagstiftningen och vattenförvaltningen vara inriktat på att värna den småskaliga vattenkraften genom minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och effektiva miljöåtgärder till rimliga kostnader (bet. 2019/20:NU14, rskr. 2019/20:221).

I september 2021 beslutade riksdagen, på förslag av miljö- och jordbruksutskottet i ett utskottsinitiativ, om fyra tillkännagivanden till regeringen (bet. 2021/22:MJU5, rskr. 2021/22:2). Enligt tillkännagivandena ska regeringen

- pröva vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2021–2027 för att säkerställa en god balans mellan samhällsekonomisk kostnad och miljömässig nytta som ligger i linje med riksdagens beslut om propositionen Vattenmiljö och vattenkraft samt livsmedelsstrategins mål
- säkerställa att vattenmyndigheterna tar hänsyn till alla nyttor som vattendirektivet listar vid normsättningen samt utnyttjar alla tillgängliga undantag för att klassificera vatten som ”kraftigt modifierade” och tillämpa ”mindre stränga krav” i exempelvis produktiva jordbruksområden, miljöer med höga kulturvärden och de vattenförekomster där god ekologisk status förutsätter att kraftverket avvecklas eller ger påverkan på reglerkraft
- säkerställa att de miljöanpassningar som görs inte går ut över möjligheten att öka effekten i befintlig vattenkraft

- säkerställa att platsspecifika bedömningar av alla nyttor och konsekvenser görs med beräkningsgrunder som är vedertagna och transparenta samt att detta görs i samråd med berörda aktörer.

I mars 2022 beslutade riksdagen, på förslag av civilutskottet i ett utskottsinitiativ, om ett tillkännagivande till regeringen om den nationella planen för omprövning av vattenkraft. Enligt tillkännagivandet behöver tidsplanen justeras om inte vattendistriktens åtgärdsprogram för förvaltningscykeln 2021–2027 har fastställts när tidsfristen går ut för nästa prövningsgrupp. Vidare bör regeringen säkerställa att alla nödvändiga åtgärder för att minimera omprövningarnas negativa inverkan på vattenkraftselelen vidtas och att de undantag som EU-rätten medger nyttjas fullt ut (bet. 2021/22:CU33, rskr. 2021/22:192).

I mars 2022 beslutade riksdagen även, på förslag av näringsutskottet, om ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionsförslag om vattenkraft. Tillkännagivandet kompletterade riksdagens tillkännagivande från april 2020 om småskalig vattenkraft så att det tydliggjordes att både den små- och den storskaliga vattenkraften ska värnas och utvecklas (bet. 2021/22:NU15, rskr. 2021/22:214).

I april 2022 beslutade riksdagen vidare, på förslag av civilutskottet, om ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionsförslag om vattenkraft. Enligt tillkännagivandet bör regeringen vidta de åtgärder och ta de initiativ som krävs för att säkerställa att regleringen på EU-nivå inte på ett omotiverat sätt försvårar eller omöjliggör driften av småskaliga vattenkraftverk (bet. 2021/22:CU13, rskr. 2021/22:262).

Regeringens redovisning av åtgärder med anledning av tillkännagivandena

I skrivelse 2022/23:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2022 redovisar regeringen vilka åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens tillkännagivanden om vattenkraft från 2020–2022, bl.a. följande:

- Den 7 juni 2022 gav regeringen Affärsverket svenska kraftnät i uppdrag att i samverkan med Statens energimyndighet utreda vattenkraftens lokala och regionala nyttor för kraftsystemet (I2022/01296). Andra berörda myndigheter samt bransch- och intresseorganisationer ska ges möjlighet att bidra till arbetet. Affärsverket svenska kraftnät ska identifiera och sammanställa mindre vattenkraftsanläggningars befintliga och potentiella nyttor för elsystemet på lokal och regional nivå. Med mindre vattenkraftsanläggningar avses verk med en samlad effekt på högst 10 megawatt. Uppdraget ska redovisas senast den 30 augusti 2023.
- Den 9 juni 2022 gav regeringen i uppdrag åt Havs- och vattenmyndigheten att tillsammans med Affärsverket svenska kraftnät och Statens energimyndighet följa upp och analysera arbetet med att förse vattenkraften med moderna miljövillkor (M2022/01242). Syftet är att

kunna bedöma om genomförandet av den nationella planen för moderna miljövillkor (M2019/01769) och utfallet av de enskilda prövningarna leder till att syftet med planen nås, dvs. att få en samordnad prövning med största möjliga nytta för vattenmiljön och för nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel i enlighet med propositionen Vattenmiljö och vattenkraft (prop. 2017/18:243). Andra berörda myndigheter, regioner samt bransch- och intresseorganisationer ska ges möjlighet att bidra i arbetet. Havs- och vattenmyndigheten ska redovisa resultatet av uppföljningen och en analys av resultatet första gången senast den 1 februari 2023 och andra gången senast den 1 december 2023. Därefter tar regeringen förnyad ställning till tidpunkter för redovisning.

- Den 8 september 2022 gav regeringen i uppdrag åt Havs- och vattenmyndigheten att, utifrån sin roll som föreskrivande och samordnande myndighet inom vattenförvaltningen, se över förutsättningarna för normsättningen av ytvatten (M2022/01804). Syftet med uppdraget är att klargöra om Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (föreskrifter om miljö kvalitetsnormer) samt anknytande vägledningar för normsättning är ändamålsenligt utformade i förhållande till kraven i vattenförvaltningsförordningen, vattendirektivet och relevanta vägledningar och rekommendationer från EU-kommissionen, särskilt i förhållande till tillämpningen av undantag och förklarande av vatten som konstgjorda eller kraftigt modifierade. Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2023.
- Den 12 januari 2023 beslutade regeringen om den ovan redovisade ändringen i förordningen om vattenverksamheter som trädde i kraft den 30 januari 2023. Mot bakgrund av den förändrade situationen på elmarknaden och behovet av att säkra ett robust energisystem som förmår att snabbt svara upp mot förändrade behov behöver effekterna av hittills genomförda omprövningar kartläggas och behov av ändringar av nuvarande system för prövning av moderna miljövillkor ses över. Omprövningen av miljö tillstånd för vattenkraften pausas för att medge tid för sådan analys och översyn samt för genomförandet av de förändringar av systemet som analysen kan komma att leda till. Åtgärder för detta bereds inom Regeringskansliet. En åtgärd är att regeringen den 16 februari 2023 gav i uppdrag åt Affärsverket svenska kraftnät att tillsammans med Statens energimyndighet och Havs- och vattenmyndigheten kartlägga vilka konsekvenser för elsystemet som omprövningarna av miljö tillstånd för vattenkraften kan medföra (KN2023/02319). Uppdraget ska redovisas senast den 29 september 2023.

Regeringen har i skrivelsen bedömt att de delar av riksdagens tillkännagivande från september 2021 som avser prövning av åtgärdsprogram för vatten 2021–2027 respektive den del som rör platsspecifika bedömningar och utnyttjande av undantag är tillgodosedda. Vidare har regeringen bedömt att den del av

riksdagens tillkännagivande från mars 2022 som avser att senarelägga tidsfristen för kommande prövningsgruppers ansökningar är tillgodosedd. I övrigt är tillkännagivandena inte slutbehandlade.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om markavvattning och vandringsleder och passager för fisk har behandlats av utskottet vid flera tillfällen. Våren 2021 avsågs motionsyrkanden om att förbättra fiskarnas vandringsleder och avhjälpa problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk, detta med hänvisning till bl.a. gällande rätt. Vid samma tillfälle avsågs motionsyrkanden om bl.a. markavvattning med hänvisning till pågående arbete (bet. 2020/21:CU14).

Våren 2022 avsågs motsvarande yrkande om att se över reglerna om kostnadsfördelning vid omprövning av markavvattningssamfälligheter. Utskottet fann inte skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av yrkandet (bet. 2021/22:CU13).

Utskottets ställningstagande

När det gäller den småskaliga vattenkraften har den politiska viljan i riksdagen, som redovisats ovan, upprepade gånger kommit till uttryck genom tillkännagivanden till regeringen. Såväl civilutskottet som andra utskott har understrukit vikten av att vattenkraften värnas och utvecklas samt att alla undantag i EU:s vattendirektiv verkligen utnyttjas fullt ut.

Utskottet anser fortfarande att det är angeläget att säkerställa att regleringen på EU-nivå inte på ett omotiverat sätt försvårar eller omöjliggör driften av småskaliga vattenkraftverk. Som redovisats ovan har regeringen nu emellertid pausat omprövningarna av vattenkraftstillstånden enligt den nationella planen. Syftet med detta är att kartlägga effekterna av de omprövningar som hittills har genomförts och se över behovet av ändringar av det nuvarande systemet. Utskottet välkomnar regeringens beslut och ser inte nu skäl för ett ytterligare tillkännagivande i frågan. Med detta avstyrker utskottet motionerna 2022/23:2190 (C) yrkandena 150–154, 2022/23:2110 (MP) yrkandena 45–47, 2022/23:2073 (S) yrkande 34, 2022/23:1354 (S), 2022/23:1826 (M) yrkandena 1 och 3 och 2022/23:1877 (M).

Utskottet konstaterar att de förslag som Vattenverksamhetsutredningen lämnat bereds inom Regeringskansliet och ser inte skäl för riksdagen att föregripa resultatet av den pågående beredningen med något tillkännagivande. Motionerna 2022/23:972 (SD) yrkande 24 och 2022/23:1900 (M) yrkande 1 bör därför avslås.

När det gäller motionsförslagen om åtgärder för att förbättra fiskarnas vandringsleder och avhjälpa problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk konstaterar utskottet att det enligt gällande rätt finns möjlighet att ta hänsyn till behovet av fiskbefrämjande åtgärder i tillståndsprocessen för vattenverksamhet. Utskottet noterar vidare att Havs- och vattenmyndigheten i

samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet har tagit fram en vägledning om fisk- och faunapassager för att underlätta arbetet med att anlägga passage-lösningar vid dammar och vattenkraftverk. Motion 2022/23:969 (SD) yrkandena 32 och 34 bör därför också avslås.

Vattenförsörjning och vattenförvaltning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör vattenförsörjning och vattenförvaltning. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 12 (C) och 13 (MP).

Motionerna

I partimotion 2022/23:2175 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 70 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att ta fram en strategi för vattenförsörjningen i ett förändrat klimat.

I kommittémotion 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 1 föreslår motionärerna ett tillkännagivande till regeringen om att utveckla en nationell vattenresursstrategi i syfte att stärka beredskapen vid framtida vattenbrist. Motionärerna föreslår även ett tillkännagivande om att regeringen ska kartlägga omfattningen av underjordiska vattenresurser och främja initiativ för att återskapa grundvattenbildning (yrkande 23). Vidare föreslår motionärerna att offentliga aktörer bör bygga vattensnålt och i sitt upphandlingsförfarande premiera innovativ teknik (yrkande 22), detta då vattenförbrukningen behöver effektiviseras. Slutligen föreslår motionärerna att vattenlagstiftningen anpassas så att den även innehåller bestämmelser om att samla upp vatten (yrkande 25). Även i kommittémotion 2022/23:851 av Mikael Larsson m.fl. (C) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att utveckla en nationell vattenresursstrategi i syfte att stärka beredskapen vid en framtida vattenbrist. Ett liknande yrkande om ett tillkännagivande om en nationell vattenstrategi framställs även i motion 2022/23:783 av Thomas Ragnarsson (M).

I kommittémotion 2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 15 begärs ett tillkännagivande om att säkra tillgången till dricksvatten bl.a. genom att ge kommunerna bättre möjligheter att säkra invånarnas vattenförsörjning och vattenrening samt öka den vattenhållande förmågan genom olika klimatanpassningsåtgärder.

I motion 2022/23:1814 av Lili André (KD) framställs yrkanden om Sveriges vattenförbrukning. Motionären föreslår att regeringen tillsätter en nationell samordnare och utreder en nationell vattenresursstrategi (yrkande 3) samt ser över behovet av en färdplan för kommunerna som fokuserar på samordning, resursfördelning och infrastruktur i händelse av vattenrelaterade kriser (yrkande 4).

Bakgrund

Sveriges miljömål m.m.

Miljöpolitiken i Sverige utgår från de miljömål som riksdagen har beslutat om. Målen är styrande för allt miljöarbete som Sverige bedriver nationellt, inom EU och internationellt. Miljömålssystemet består av ett övergripande generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt ett antal etappmål inom vissa områden. Ett av de beslutade miljökvalitetsmålen som berör vatten är Grundvatten av god kvalitet, vilket innebär att grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag. Ett annat miljökvalitetsmål är Levande sjöar och vattendrag, som innebär att sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och att deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Målet innebär också att naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Etappmålen ska göra det lättare att nå generationsmålet och miljömålen samt identifierar en önskad omställning av samhället. Två av de etappmål som regeringen har beslutat om rör hållbar dagvattenhantering. Etappmålet för dagvattenhantering i ny eller ändrad bebyggelse innebär att alla kommuner senast 2023 ska ha integrerat en hållbar dagvattenhantering i planläggning av ny bebyggelse eller vid påtagliga ändringar av befintlig bebyggelse.

Etappmålet för dagvattenhantering i befintlig bebyggelse innebär att de kommuner där det finns risk för betydande påverkan av dagvatten på mark, vatten och den fysiska miljön i befintlig bebyggelse senast 2025 ska ha genomfört en kartläggning och tagit fram handlingsplaner för en hållbar dagvattenhantering samt påbörjat genomförandet av planerna. Syftet med etappmålen är att främja en hållbar dagvattenhantering för att anpassa samhället till ett förändrat klimat, minska spridning av skadliga kemikalier, mikroplaster och andra föroreningar och näringsämnen samt ta tillvara vattnet som en resurs.

År 2018 antog riksdagen en nationell strategi för klimatanpassningsåtgärder (prop. 2017/18:163, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440). Enligt strategin är klimatanpassningar särskilt viktiga vid investeringar som har lång livslängd inom sektorer som bedöms som sårbara och samhällsviktiga, exempelvis vattenförsörjning och avloppssystem.

Ansvarsfördelning i frågor om vatten

Sverige är indelat i fem vattendistrikt (utifrån avrinningsområdena till de fem huvudsakliga havsbassängerna), och en länsstyrelse i varje distrikt är utsedd att vara vattenmyndighet. Vattenmyndigheterna har ansvar för förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i distriktet och tar fram förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer för sina vattendistrikt. I varje vattendistrikt finns en vattendelegation som fattar vattenmyndigheternas beslut.

Vattenmyndigheterna har det övergripande ansvaret för att det s.k. vattendirektivet¹ genomförs i Sverige.

Huvudansvaret för dricksvattenförsörjningen i Sverige ligger på kommunerna. De är ansvariga för tillhandahållande av dricksvatten enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (härefter vattentjänstlagen) och får meddela föreskrifter om användningen av allmänna va-anläggningar. De utövar dessutom kontroll över dricksvattenanläggningar enligt livsmedelslagstiftningen. På miljöområdet kan kommunen besluta om vattenskyddsområden och andra lokala skyddsföreskrifter. Det är också en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten.

Länsstyrelserna ansvarar för den statliga förvaltningen i länen och ska arbeta sektorsövergripande och inom myndighetens ansvarsområde samordna olika samhällsintressen och insatser. Det gäller bl.a. i frågor som rör samhällsplanering och boende samt miljö- och hälsoskydd. Länsstyrelsen ska verka för att miljö kvalitetsmålen uppfylls samt ge stöd till kommunerna i deras miljöarbete. Vidare utövar länsstyrelserna tillsyn över att kommunerna tillgodoser behovet av vattentjänster.

På central förvaltningsnivå finns ett flertal myndigheter med olika typer av ansvar kopplat till frågor om vatten, bl.a. följande:

- Havs- och vattenmyndigheten är förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbar användning av sjöar, vattendrag och hav. Myndigheten ska samordna vattenmyndigheternas arbete och får meddela föreskrifter om förvaltningen av ytvatten. Havs- och vattenmyndigheten har också det centrala ansvaret för vattenskyddsområden och det centrala vägledningsansvaret för områdesskydd som syftar till bevarandet av havs- eller vattenmiljöer eller grundvatten. I fråga om riksintressen ska Havs- och vattenmyndigheten lämna underlag till länsstyrelserna om områden som bedöms vara av sådant intresse för anläggningar för vattenförsörjning. Myndigheten samordnar uppföljning och utvärdering samt rapporterar om flera miljö kvalitetsmål som rör vatten.
- Livsmedelsverket är central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor och leder och samordnar livsmedelskontrollen i landet, vari även kontroll av dricksvatten ingår. Livsmedelsverket leder också den nationella samordningsgruppen för dricksvatten (se nedan under rubriken Nationella samordningsgruppen för dricksvatten).
- Sveriges geologiska undersökning (SGU) är förvaltningsmyndighet för frågor om landets geologiska beskaffenhet och mineralhantering och ska tillhandahålla geologisk information för samhällets behov. SGU får

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

meddela föreskrifter om förvaltningen av grundvatten. Myndigheten samordnar uppföljning, utvärdering och rapportering om miljö kvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet.

Andra myndigheter som har ansvar för olika frågor som rör vatten är bl.a. Boverket, Kemikalieinspektionen, Folkhälsomyndigheten, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), MSB och Naturvårdsverket.

I sammanhanget kan nämnas att Havs- och vattenmyndigheten 2014 tog fram en nationell vägledning om kommunal va-planering (rapport 2014:1), och 2020 tog myndigheten, i samarbete med Boverket, SGU, SMHI och Livsmedelsverket, fram en vägledning för regional vattenförsörjningsplanering (rapport 2020:1).

Vidare fick Naturvårdsverket i januari 2021 i uppdrag av regeringen att vägleda om en hållbar dagvattenhantering. Naturvårdsverket har på sin webbplats publicerat en vägledning som riktar sig till landets kommuner om att integrera en hållbar dagvattenhantering i sin planläggning och ge stöd vid framtagande av handlingsplaner. Vägledningen har tagits fram i samverkan med Boverket.

Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram m.m.

Vattenförvaltningen i Sverige bedrivs i förvaltningscykler om sex år. Som nämnts ovan ansvarar vattenmyndigheterna för att ta fram förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer för sina vattendistrikt. Regeringen beslutade i december 2021 att pröva vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för vatten som ska gälla för perioden 2022–2027. Prövningen ledde inte till någon ändring av åtgärdsprogrammen och de är nu fastställda av vattenmyndigheterna.²

Enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för förvaltningsperioden 2022–2027 har kommunerna en skyldighet att bl.a. upprätta eller revidera planer för dricksvatten, spillvatten och dagvatten (va-planer) och vidta åtgärder i enlighet med planen så att miljö kvalitetsnormerna för yt- och grundvatten kan följas. I Havs- och vattenmyndighetens och Naturvårdsverkets vägledning om kommunal va-planering understryks att kommunerna behöver ha en långsiktig va-planering som omfattar hela kommunen (Havs- och vattenmyndigheten. Vägledning för kommunal va-planering för hållbar försörjning och god vattenstatus, rapport 2014:1).

Länsstyrelserna ska bl.a., i samverkan med kommunerna, utarbeta regionala vattenförsörjningsplaner. Genom dessa synliggörs dricksvattenförekomster och deras behov av skydd. Planerna utgör betydelsefulla underlag för kommunernas arbete med översiktsplanering.

² Regeringsbeslut den 7 juni 2022, dnr M2021/01783 (delvis), M2022/00641 (delvis), och M2022/00906.

Närmare om lagen om allmänna vattentjänster

Vattentjänstlagen avser olika vattentjänster för vattenförsörjning och avlopp som tillhandahålls genom en allmän va-anläggning. Med vattenförsörjning menas tillhandahållande av vatten som är lämpligt för normal hushålls-användning (dricksvatten).

En allmän va-anläggning är en anläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt vattentjänstlagen. En enskild anläggning definieras i lagen som en va-anläggning eller annan anordning för vattenförsörjning eller avlopp som inte är eller ingår i en allmän va-anläggning (2 §).

För att kommunens skyldighet att tillgodose behovet av vattenförsörjning och avlopp ska inträda krävs att behovet rör fler än bara ett fåtal fastigheter. Om det finns en fastighet som uppenbarligen inte behöver omfattas av det större sammanhanget får verksamhetsområdet inskränkas, om fastighetens behov av vattenförsörjning och avlopp kan ordnas på ett sätt som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön (9 §).

Vattentjänster kan också ordnas och förvaltas genom en gemensamhets-anläggning enligt anläggningslagen (1973:1149) eller av den enskilde fastighetsägaren. Förutsättningarna för inrättande av enskilda avlopps-anläggningar framgår av förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Majoriteten av Sveriges befolkning har kommunal vattenförsörjning, dvs. vatten som tillhandahålls via det kommunala vattenledningsnätet.

Kommunala vattentjänstplaner

Våren 2022 beslutade riksdagen om ändringar i vattentjänstlagen som bl.a. innebär att Sveriges kommuner under 2023 måste ta fram en vattentjänstplan (prop. 2021/22:208, bet. 2021/22:CU29, rskr. 2021/22:446). Enligt de nya reglerna ska det i varje kommun finnas en vattentjänstplan som fastställs av kommunfullmäktige (6 a §). Planen, som inte ska vara bindande, ska vara aktuell och innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Den ska också innehålla en redogörelse för kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall (6 b §). Bedömningen ska omfatta både de allmänna dagvattenanläggningarna och de övriga allmänna va-anläggningarna

Lagändringarna syftar till att ge förutsättningar för en god och långsiktig planering av kommunens skyldighet att ordna allmänna vattentjänster samt att ge berörda insyn och möjlighet till deltagande i processen. Vattentjänst-planerna syftar vidare till att vara än mer långsiktiga än de va-planer som föreskrivs enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram (se angiven proposition s. 25). Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2023 men

bestämmelsen om att det ska finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun ska tillämpas första gången för tid efter den 31 december 2023.

För att ge kommunerna stöd i sitt arbete att ta fram vattentjänstplaner har Svenskt Vatten tagit fram en kortfattad vägledning.³ Under processen med att ta fram vägledningen har även Havs- och vattenmyndigheten varit delaktig.

PBL:s regler om översiktsplanering och planeringsstrategi

Enligt 3 kap. 1 § PBL ska varje kommun ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Översiktsplanen, som inte är bindande, ska ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Planen ska även ge vägledning i beslut om hur mark- och vattenområden ska användas, och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras (3 kap. 2 § PBL). Enligt 3 kap. 5 § PBL ska det av översiktsplanen bl.a. framgå hur kommunen ser på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt på hur sådana risker kan minska eller upphöra. Tidigare fanns i PBL ett krav på ställningstagande till översiktsplanens aktualitet en gång per mandatperiod. I april 2020 infördes i stället ett krav på planeringsstrategi (prop. 2019/20:52, bet. 2019/20:CU7, rskr. 2019/20:168). Bakgrunden var bl.a. att det i många kommuner hade konstaterats brister i kontinuiteten i översiktsplaneringen. I en planeringsstrategi ska kommunfullmäktige ta ställning till dels ändrade planeringsförutsättningar av betydelse för översiktsplanens aktualitet, dels kommunens fortsatta arbete med översiktsplaneringen (3 kap. 23 § PBL).

Statligt stöd för bättre vattenhushållning

Enligt förordningen (2019:556) om statligt stöd för bättre vattenhushållning kan kommuner, kommunala bolag och företag söka stöd för åtgärder för en bättre vattenhushållning och bättre tillgång till dricksvatten. Under 2021 genomfördes en rad projekt som berör grundvattnet. Projekten har inneburit åtgärder inom bl.a. vattenskydd, övervakning av grundvattnets kvalitet och grundvattennivåer, reservvattenförsörjning, installationer för förbättrad rening i vattenverk och förbättringar inom den enskilda vattenförsörjningen (prop. 2022/23:1 utg.omr. 20 s. 47).

Grundvattenbildning och dricksvatten

SGU tillhandahåller information om grundvatten och övervakar utvecklingen av grundvattennivåerna i landet. Nybildning av grundvatten sker genom att vatten som tillförs markytan infiltrerar och tränger ned i marken där vattnet samlas i hålrum. Grundvattenbildningen minskar ofta i exploaterade områden då byggande och hårdgjorda ytor hindrar infiltration av vatten i marken. Vatten som inte kan tränga ned i marken avleds i stället som dagvatten i rör eller

³ Vägledning vid framtagande av vattentjänstplan – komplettering av VA-plan, M152, Svenskt Vatten

öppna diken. Minskad grundvattenbildning kan få stor betydelse i områden där dricksvattenförsörjningen baseras på vattenuttag från små lokala grundvattenresurser. Den naturliga grundvattenbildningen kan då behöva förstärkas genom åtgärder som underlättar infiltration av ytvatten (framställning av konstgjort grundvatten). Enligt Boverkets rapport Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (rapport 2018:35) utgör konstgjort grundvatten ca 17 procent av den kommunala vattenförsörjningen, och framställningen av konstgjort grundvatten ökar.

Enligt Boverkets rapport är dagens dricksvattenanvändning betydligt större än det verkliga behovet av vatten med dricksvattenkvalitet. Vissa industrier med kommunal vattenförsörjning använder t.ex. vatten av dricksvattenkvalitet även för kylprocesser som inte kräver dricksvatten. Även hushållens vattenanvändning kan rationaliseras vad gäller dricksvattenanvändningen. Toalettspolning och trädgårdsbevattning kräver t.ex. inte vatten av dricksvattenkvalitet.

Nationella samordningsgruppen för dricksvatten

Livsmedelsverket fick 2020 i uppdrag av regeringen att ansvara för den nationella samordningen av dricksvattenfrågor. Uppdraget utgår från förslagen i Dricksvattenutredningens betänkande En trygg dricksvattenförsörjning (SOU 2016:32). Den nationella samordningsgruppen för dricksvatten ska verka för en trygg och säker dricksvattenförsörjning och ge stöd i dricksvattenfrågor. Den ska också ge regeringen en aktuell lägesbild och informera om de behov som finns av att säkra dricksvattenförsörjningen nationellt.

I den nationella samordningsgruppen för dricksvatten ingår bl.a. Havs- och vattenmyndigheten, Boverket, Folkhälsomyndigheten, SGU, MSB, länsstyrelserna och kommunerna. Företrädare för medlemmarna möts två gånger per år och rapporterar årligen till regeringen. Gruppen har tre ordinarie arbetsgrupper som tar fram underlag och analyser för beslut i samordningsgruppen: vattenförsörjningsgruppen, dricksvattenkvalitetsgruppen och gruppen för civilt försvar och krisberedskap.

Pågående arbete

Dricksvattenutredningen

Dricksvattenutredningen från 2013 har lämnat tre betänkanden. Det första delbetänkandet var Material i kontakt med dricksvatten – myndighetsroller och ansvarsfrågor (SOU 2014:53). I detta analyserades hur svenska myndigheters ansvar bör fördelas för material som kommer i kontakt med dricksvatten.

Dricksvattensutredningens andra delbetänkande Klimatförändringar och dricksvattenförsörjning (SOU 2015:51) lämnades på utredningens eget initiativ och var ett kunskapsunderlag.

I Dricksvattensutredningens slutbetänkande En trygg dricksvattenförsörjning (SOU 2016:32) redovisades en omfattande beskrivning av Sveriges dricksvattenförsörjning, både hur själva vattenförsörjningen går till och myndigheternas olika roller. Utredningen lämnade också flera förslag. Bland annat framhöll utredningen behovet av en nationell strategi för den allmänna vattenförsörjningen för att identifiera lämpliga geografiska samordningslösningar och även ge ökad tydlighet kring hur infrastrukturen för dricksvattenförsörjningen kan komma att utvecklas på sikt. Regeringen har genomfört utredningens förslag i vissa delar som gäller myndighetsuppdrag och förordningsförändringar. Exempelvis fick, som redovisats ovan, Livsmedelsverket 2020 i uppdrag att ansvara för nationell samordning av dricksvattenfrågor.

Enligt uppgift från Regeringskansliet kan slutbetänkandet i återstående delar komma att beredas tillsammans med 2020 års dricksvattenutrednings betänkande En säker tillgång till dricksvatten av god kvalitet (SOU 2021:81), se nedan.

2020 års dricksvattenutredning

2020 års dricksvattendirektiv ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 12 januari 2023. Direktivet är en revidering av 1998 års dricksvattendirektiv. Liksom i det tidigare direktivet finns minimikrav för dricksvatten och vissa åtgärder som medlemsstaterna måste vidta för att säkerställa att kraven följs. 2020 års dricksvattendirektiv ställer även krav på att medlemsstaterna ska införa en riskbaserad metod för dricksvattensäkerhet som omfattar alla faser i dricksvattenproduktionskedjan. Det är en nyhet i förhållande till det tidigare dricksvattendirektivet.

2020 års dricksvattenutredning har lämnat förslag om hur 2020 års dricksvattendirektiv ska genomföras i svensk rätt. Förslagen finns i betänkandet En säker tillgång till dricksvatten av god kvalitet (SOU 2021:81).

Bland annat har utredningen kartlagt hur svensk rätt förhåller sig till 2020 års dricksvattendirektiv, utrett om det finns några gränsdragningsproblem när det gäller de unionsrättsliga och nationella regelverk som berör eller ligger nära regleringen i direktivet och analyserat hur eventuella överlappningar i regelverken kan hanteras.

I betänkandet föreslår utredningen vilka myndigheter som ska ansvara för de nya frågor som behandlas i direktivet och vilka befogenheter föreslagna myndigheter ska ha. Utredningen föreslår bl.a. att myndigheter som Livsmedelsverket, Boverket, Havs- och vattenmyndigheten, SGU och Folkhälsomyndigheten ska ges bemyndiganden att meddela föreskrifter som ett led i arbetet med att genomföra direktivet i Sverige. Det lämnas också förslag som rör länsstyrelserna, kommunerna och verksamhetsutövare som producerar eller tillhandahåller dricksvatten.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Vattenförvaltningsutredningen

I december 2019 lämnade Vattenförvaltningsutredningen betänkandet En utvecklad vattenförvaltning (SOU 2019:66). Utredningen hade haft i uppdrag att utreda och utvärdera ansvarsfördelningen, beslutanderätten och organiseringen av myndigheterna inom vattenförvaltningen.

Utredningen konstaterar bl.a. att arbetet inom vattenförvaltningen behöver utvecklas och förstärkas på nationell och regional nivå för att bli mer effektivt och få ett större genomslag. Vidare krävs ökad samordning och förstärkt vägledning från nationella myndigheter.

Utredningen lämnar också förslag om en förändrad organisation. På avrinningsområdesnivå föreslår utredningen att kommunerna ges en tydligare roll, bl.a. genom att delta i åtgärdsplaneringen. Länsstyrelsernas roll föreslås förtydligas och utökas. Även andra myndigheter föreslås få en tydligare roll i vattenförvaltningen genom att bl.a. delta i åtgärdsplaneringen och följa upp resultaten av genomförda åtgärder.

På distriktsnivå föreslår utredningen att de arbetsuppgifter som de fem vattenmyndigheterna har i dag förs över till regeringen, en föreslagen nationell nämnd för normgivning, Havs- och vattenmyndigheten, SGU och länsstyrelserna.

På nationell nivå föreslår utredningen att riksdagen och regeringen ges mer framskjutna roller. Det föreslås också att Havs- och vattenmyndigheten och SGU ges ett tydligt och utvidgat ansvar för yt- respektive grundvatten.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Vattenfrågor vid planläggning och byggande

Regeringen gav i oktober 2021 en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av de bestämmelser i PBL som avser vatten (dir. 2021:92). Syftet med utredningen är att förenkla och förtydliga på vilket sätt miljö kvalitetsnormer för vatten ska få genomslag vid planläggning och prövning enligt PBL på ett sätt som motsvarar kraven i EU-rätten och underlättar kommunernas tillämpning av dessa krav. Vidare är syftet att ge kommunerna de verktyg som behövs för att säkerställa att de krav på miljömässigt och ekonomiskt hållbara lösningar för dag- och dricksvatten som ställs vid planläggning och prövning enligt PBL kan genomföras både i dag och vid ett förändrat klimat. I utredarens uppdrag ingår bl.a. att

- se över kommunernas möjligheter att hantera dagvatten på ett hållbart sätt vid detaljplanläggning och vid prövning enligt 9 och 10 kap. PBL (i detta ingår bl.a. att klarlägga kommunens respektive va-huvudmannens ansvar enligt vattentjänstlagen och vid behov lämna förslag som säkerställer att kommunen i de fall det är lämpligt kan ställa krav på fastighetsägare att ta hand om eller fördröja dagvatten)

- analysera kommunernas förutsättningar att trygga dricksvattenförsörjning vid planläggning
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredaren ska beakta de förslag som lämnats av 2020 års dricksvattenutredning. Uppdraget ska, efter beslut om förlängd utredningstid, redovisas senast den 15 augusti 2023 (dir. 2023:6).

Ökad beredskap för att säkerställa en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster

En särskild utredare fick den 18 augusti 2022 i uppdrag av regeringen att se över regelverk och ansvarsfördelning och vid behov föreslå förändringar för att säkerställa en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster (dir. 2022:127). Syftet med uppdraget är att stärka förmågan att leverera vattentjänster i händelse av kris, höjd beredskap och då ytterst krig samt utifrån de nya förutsättningar som följer av ett förändrat klimat. Utredaren ska bl.a. se över den statliga, regionala och kommunala beredskapen vad gäller leverans av vattentjänster. Utredaren ska bl.a.

- analysera försörjningen av kritiska varor och material för vattentjänster och vid behov lämna förslag på åtgärder som behövs för att säkerställa en robusthet och kontinuitet i leveransen av vattentjänster i hela landet
- klarlägga behovet av förändringar i ansvarsfördelningen mellan staten och va-huvudmännen eller den som ansvarar för driften av va-anläggningen, och om centrala myndigheter som en följd av detta bör få nya uppgifter och befogenheter för att möjliggöra en kontinuerlig leverans av vattentjänster under förändrade förutsättningar
- ta ställning till och föreslå ett system där nya statliga åtaganden som följd av en stärkt försörjningsberedskap av vattentjänster finansieras via avgifter
- analysera förutsättningarna för och föreslå hur behoven av vattentjänster hos samhällsviktig verksamhet kan säkerställas, inte minst under förhållanden då tillgången till vattentjänster är begränsad
- lämna förslag till nödvändiga författningsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2024.

Tidigare behandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om kartläggning av underjordiska vattenresurser, initiativ för grundvattenåterskapning, yrkanden om att anpassa vattenlagstiftningen till att samla upp vatten samt att modernisera och anpassa vattenlagstiftningen för att möta nationella beredskapsbehov och klimatutmaningar, bl.a. våren 2021 i betänkande 2020/21:CU14. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till pågående arbete. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:268).

Utskottets ställningstagande

En väl fungerande vattenförsörjning är av grundläggande betydelse i samhället. Det är därför viktigt att det finns en tydlig ansvarsfördelning i frågor som rör vatten och att det sker en samverkan på både lokal och regional nivå. Vidare behövs en beredskap för att klara vattenförsörjningen i hela landet vid vattenrelaterade kriser.

Utskottet kan konstatera att regeringen och de berörda myndigheterna bedriver ett aktivt arbete i en mängd olika vattenrelaterade frågor. I sammanhanget kan särskilt lyftas fram det arbete som utförs av Nationella samordningsgruppen för dricksvatten för att ge en långsiktig hållbar, trygg och säker dricksvattenförsörjning i hela landet. Inom Regeringskansliet bereder man för närvarande bl.a. de återstående förslagen från Dricksvattenutredningen samt förslagen från 2020 års dricksvattenutredning respektive Vattenförvaltningsutredningen. Dessutom har regeringen nyligen tillsatt en utredning för att se över regelverk och ansvarsfördelning för att säkerställa en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster i händelse av kris eller höjd beredskap. Mot bakgrund av det arbete som pågår på området anser utskottet att det inte finns skäl för riksdagen att ta några initiativ i frågor om vattenförsörjning och vattenförvaltning.

Utskottet avstyrker därmed samtliga motionsyrkanden.

Va-infrastruktur

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör bl.a. va-infrastrukturen och dess finansiering. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 14 (C), 15 (C) och 16 (MP).

Motionerna

Förslag om va-infrastruktur och dess finansiering

I partimotion 2022/23:1672 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 54 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvaransvärt att samverka kring va över kommungränser. Samma förslag framställs även i kommittémotionerna 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 11 och 2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 45.

I partimotion 2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 26 föreslås vidare ett tillkännagivande till regeringen om att överväga att införa en avgift på offentligt vatten som kan finansiera klimatanpassningsåtgärder och modernisera Sveriges va-infrastruktur. Motsvarande förslag förs fram i kommittémotion 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 3. Även i

kommittémotion 2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 44 föreslås ett tillkännagivande om investeringar för en hållbar va-infrastruktur.

I kommittémotion 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) begärs flera tillkännagivanden till regeringen om va-infrastrukturen och dess finansiering. Motionärerna efterfrågar en större mångfald av finansieringsformer för att den framtida va-infrastrukturen ska vara hållbar och väl fungerande. I yrkande 2 föreslår motionärerna att den s.k. vattentjänstlagen ska ändras så att kommunerna tillåts att ta ut en högre va-taxa än vad självkostnadsprincipen tillåter. Motionärerna föreslår vidare att regeringen utreder möjligheten för kommuner att fondera medel för att möjliggöra återinvesteringar i den befintliga va-infrastrukturen (yrkande 4). Utöver detta anser motionärerna att reglerna om balanskrav i vattentjänstlagen bör ses över (yrkande 5). Vidare föreslår motionärerna att det införs ett begränsat statligt investeringsstöd till de kommuner som har högst omkostnader per capita för va-infrastrukturen (yrkande 6). I yrkande 7 föreslås att regeringen utreder möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastrukturen för att motverka bristen på investeringskapital.

I motion 2022/23:390 av Hanna Westerén och Peder Björk (båda S) föreslås ett tillkännagivande om att överväga nya stöd och finansieringsformer för att stärka svensk beredskap på va-området. Motionärerna anser att investeringarna i va-anläggningar måste öka avsevärt bl.a. för att säkra rent dricksvatten och möjliggöra ny bebyggelse.

I motion 2022/23:1814 av Lili André (KD) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör utreda möjligheten för kommuner att fondera medel för att möjliggöra återinvesteringar i den befintliga va-infrastrukturen (yrkande 1) och göra en översyn av vattentjänstlagen för att möjliggöra återinvesteringar i infrastrukturen (yrkande 2).

Övriga åtgärder vad gäller va-infrastrukturen

I partimotion 2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 44 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att stödja upprustning och renovering av va-systemet, med särskild hänsyn till behov av klimatanpassning och andra hot mot vattenresurserna som miljögifter, samt om att regeringen ska driva denna fråga inom EU.

I kommittémotion 2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att förstärka vatten- och avloppsnäten så att skador eller elavbrott inte leder till längre avbrott i vattenförsörjningen. Motionärerna föreslår vidare ett tillkännagivande om att det behövs ett myndighetssamarbete för avlopp och kretslopp motsvarande det som finns för dricksvatten (yrkande 17).

I kommittémotion 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) begärs tillkännagivanden till regeringen om en snabbare digitaliserings- och automatiseringstakt inom va-organisationerna (yrkande 8) och en översyn av

hur samordningen och ansvarsfördelningen för Sveriges va-system kan förenklas (yrkande 12).

Bakgrund

Lagen om allmänna vattentjänster

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster avser olika tjänster för vattenförsörjning och avlopp som tillhandahålls genom en allmän va-anläggning. En va-anläggning kan bl.a. bestå av vattenverk, vattenreservoarer, avloppsreningsverk, pumpstationer och olika ledningsnät. En allmän sådan anläggning ska ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en god hushållning med naturresurser. Den ska vara försedd med de anordningar som behövs för att den ska fylla sitt ändamål och tillgodose skäliga anspråk på säkerhet. Kommunen har ansvaret för att den allmänna va-anläggningen uppfyller sin uppgift så länge behovet kvarstår. Det omfattar även ett krav på löpande underhåll av anläggningen (prop. 2005/06:78 s. 65).

Finansiering av allmän va-anläggning

Va-verksamheten finansieras främst genom avgifter från brukarna i va-kollektivet. I viss begränsad utsträckning kan även kommunala skattemedel tillföras va-verksamheter. För sådan finansiering gäller kommunallagens (1991:900) regler om hur kommunens medel får användas.

Uttaget av avgifter från brukarna begränsas av den självkostnadsprincip som anges i 30 § vattentjänstlagen. Bestämmelsen innebär att det totala uttaget inte får överskrida det som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva va-anläggningen. Med nödvändig kostnad avses även kostnader för va-anläggningens underhåll och förnyelse.

Om huvudmannen för en va-anläggning tar ut mer avgifter av brukarna än vad som behövs för att täcka nödvändiga kostnader kan det uppstå ett s.k. överuttag. Vid ett väsentligt överuttag av va-avgifter i strid med självkostnadsprincipen kan huvudmannen bli återbetalningsskyldig, om inte särskilda omständigheter talar för en annan bedömning (se NJA 1988 s. 457). I praxis har det godtagits att överskott i princip utjämnas inom tre år genom exempelvis en taxesänkning. En något längre tid kan godtas om det finns en plan som visar hur utjämnningen ska ske. Vidare har vid beräkning av överuttag under en period inte godtagits kvittning med äldre underskott än tre år (se Statens va-nämnds beslut 2005-09-29 i mål nr Bva 53).

Möjligheten att avsätta medel till en investeringsfond för planerade framtida investeringar i anläggningen infördes i vattentjänstlagen 2007. Syftet var att säkerställa va-anläggningarnas bibehållande och förnyelse genom nyinvesteringar som kommer hela va-kollektivet till godo. Enligt utredningen Hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) använder kommunerna dock inte

möjligheten till fondering i särskilt stor utsträckning. Även Klimat-anpassningsutredningen påpekar i betänkande SOU 2017:42 att fonderings-möjligheterna av allt att döma inte är något som utnyttjas runt om i landet. En förklaring kan enligt utredningen vara att det uppfattas som bättre att låna till investeringar på lånemarknaden, i stället för av brukarna av va-anläggningen.

Investeringsbehov i kommunal va-infrastruktur

I oktober 2020 presenterade branschorganisationen Svenskt Vatten rapporten *Investeringsbehoven och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp för perioden 2020–2040*. Rapporten framhåller att investeringarna i kommunalt va måste öka om kommunerna ska kunna säkerställa att va-infrastrukturens funktion upprätthålls och, att vatten- och avloppstjänster kan byggas ut efter behov och för att framtida krav ska kunna mötas. Enligt rapporten utgör merparten av behovet investeringar i befintlig infrastruktur som behöver förnyas eller på annat sätt åtgärdas. Vidare handlar det om investeringar för utbyggnad av ledningsnät och kapacitet till ny bebyggelse och anslutning av fastigheter som i dag har enskilt va till kommunala anläggningar. Rapporten framhåller även behovet av att stärka kapaciteten i va-organisationerna när det gäller personal och kompetensförsörjning. Framför allt mindre kommuner saknar kapacitet att planera sin verksamhet långsiktigt. För att klara detta behöver kommunerna, enligt rapporten, söka samverkanslösningar med grannkommuner. Slutligen innebär klimatförändringar att va-infrastrukturen måste anpassas för att t.ex. hantera förändrade vattennivåer, skyfall och periodvis torka.

Pågående arbete

En trygg dricksvattenförsörjning

Dricksvattenutredningen, som redogjorts för tidigare i betänkandet, behandlar frågor om behovet av investeringar i va-infrastruktur och finansiering av va-verksamhet i slutbetänkandet *En trygg dricksvattenförsörjning* (SOU 2016:32 del 2). Utredningen konstaterar att infrastrukturen är i omfattande behov av förnyelse i stora delar av landet samtidigt som va-organisationerna står inför stora klimatrelaterade utmaningar framöver. Utredningen föreslår bl.a. att det införs krav på förnyelse- och underhållsplaner i vattentjänstlagen. Vad gäller frågan om finansiering anser utredningen att avgiftsfinansiering genom va-kollektivet även i fortsättningen bör utgöra grunden för va-verksamheterna. Utredningen avfärdar förslag om att införa en statlig vattenavgift på dricksvattenproduktion.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Ökad beredskap för att säkerställa en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster

Som tidigare redovisats i betänkandet fick en särskild utredare den 18 augusti 2022 i uppdrag av regeringen att se över regelverk och ansvarsfördelning och vid behov föreslå förändringar för att säkerställa en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster (dir. 2022:127). Syftet med uppdraget är att stärka förmågan att leverera vattentjänster i händelse av kris, höjd beredskap och ytterst krig samt utifrån de nya förutsättningar som följer av ett förändrat klimat. Utredaren ska bl.a. se över kapaciteten och de grundläggande förutsättningarna hos va-huvudmännen att kontinuerligt kunna leverera vattentjänster. Utredaren ska i denna del

- klarlägga behovet av förändringar av de olika aktörernas (kommuner, länsstyrelser och va-huvudmän) uppgifter och ansvarsfördelningen dem emellan, och vid behov föreslå sådana förändringar med utgångspunkt i att det ska finnas förutsättningar för varje va-huvudman, eller den som annars ansvarar för driften av va-anläggningen, att säkerställa en kontinuerlig leverans av vattentjänster, även i händelse av kris eller höjd beredskap och ytterst krig
- analysera aktörernas förutsättningar för att genomföra investeringar i anläggningar och infrastruktur samt underhåll av dessa i syfte att säkerställa en kontinuerlig leverans av vattentjänster vid förändrade förutsättningar, och vid behov föreslå åtgärder som ökar förutsättningarna för att sådana investeringar och underhåll kommer till stånd
- lämna förslag till nödvändiga författningsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2024.

Tidigare behandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden med förslag om att samverka kring va över kommungränserna, om investeringar för en hållbar va-infrastruktur, om att införa en vattenavgift på offentligt vatten, om att tillåta extern finansiering samt om att snabbare digitalisera och automatisera va-organisationerna, bl.a. våren 2021 i betänkande 2020/21:CU14. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till bl.a. pågående beredningsarbete inom Regeringskansliet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:268).

Utskottets ställningstagande

Det är viktigt att kommunerna har väl fungerande va-tjänster. Som redovisats ovan finns det i många kommuner i landet ett behov av att investera i va-infrastrukturen och anpassa denna för kommande klimatförändringar.

Som framgår ovan har Dricksvattenutredningen analyserat frågor om behovet av investeringar i va-infrastruktur och finansiering av va-verksamhet

i betänkandet En trygg dricksvattenförsörjning – bakgrund, överväganden och förslag. I betänkandet konstateras bl.a. att infrastrukturen är i omfattande behov av förnyelse i stora delar av landet, samtidigt som va-organisationerna står inför stora klimatrelaterade utmaningar. Utredningens förslag bereds inom Regeringskansliet. Regeringen har vidare nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att se över regelverk och ansvarsfördelning för att säkerställa en robust och kontinuerlig leverans av vattentjänster. Syftet med uppdraget är att stärka förmågan att leverera vattentjänster i händelse av kris och höjd beredskap samt utifrån de nya förutsättningar som följer av ett förändrat klimat. Utskottet anser att riksdagen inte bör föregripa resultatet av det arbete som pågår. Samtliga motionsyrkanden bör därför avslås.

Allmänna vattentjänster

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om s.k. tvångsanslutning till kommunala avlopp och övriga förslag om allmänna vattentjänster. Utskottet hänvisar till bl.a. tidigare tillkännagivanden och nyligen genomförda lagändringar.

Jämför reservation 17 (SD), 18 (SD) och 19 (MP).

Motionerna

Anslutning till kommunalt vatten och avlopp

I kommittémotion 2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp. Även i motion 2022/23:458 av Anna af Sillén (M) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga att ändra lagstiftningen så att fungerande enskilda avlopp inte ska kunna tvångsanslutas till kommunala avlopp.

Övriga förslag om allmänna vattentjänster

I kommittémotion 2022/23:1006 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 12 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av vad kommunala vatten- och avloppsplaner ska innehålla, detta för att ge goda förutsättningar för kommunen att planera utbyggnader, skapa goda samhällsekonomiska effekter och gynna enskilda fastighetsägare.

I kommittémotion 2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) föreslås ytterligare tillkännagivanden till regeringen. Motionärerna efterfrågar en större flexibilitet i valet av lösning för vatten och avlopp (yrkande 8). Motionärerna föreslår även att det ska bli obligatoriskt med dialogmöten mellan fastighetsägare och kommunen i samband med anslutning till

kommunala avlopp (yrkande 10). Vidare föreslås ett tillkännagivande om avloppsdeklarationer. Motionärerna hänvisar till det förslag som lades fram i betänkandet Vågar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34), enligt vilket en avloppsdeklaration bl.a. ska upprättas av ett ackrediterat kontrollorgan. Mot bakgrund av den kostnad en sådan ordning skulle medföra för fastighetsägare anser motionärerna att tillsynen av aktuella anläggningar även fortsättningsvis bör skötas av kommunen (yrkande 11).

I motion 2022/23:867 av Michael Rubbestad (SD) föreslås att kommunen inte ska vara skyldig att ta över ansvaret för va-tjänster i områden med samlad bebyggelse där enstaka privata anläggningar är bristfälliga. Enskilda avlopp i samlad bebyggelse ska i stället föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller gällande miljö- och hälsokrav.

I motion 2022/23:1638 av Martina Johansson (C) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att tillsätta en utredning för att se över möjligheterna att införa en differentierad taxa för vattenförbrukning. Motionären anser bl.a. att det bör vara möjligt för kommunerna att ha olika taxor för de som förbrukar mycket vatten, t.ex. poolägare, och de som förbrukar mindre vatten.

Bakgrund

Kommunens skyldighet att ordna vattentjänster

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) avser olika tjänster för vattenförsörjning och avlopp som tillhandahålls genom en allmän va-anläggning. Lagen syftar till att säkerställa tillgången till sådana vattentjänster för i första hand bostadsbebyggelsens behov. Kommuner har en långtgående skyldighet att ordna vattentjänster.

Enligt 6 § vattentjänstlagen ska en kommun ordna vattentjänster om det behövs för skyddet av människors hälsa eller miljön i befintliga eller blivande bebyggelser som ingår i ett större sammanhang. Kommunen ska bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas och sedan se till att behovet snarast, och så länge behovet kvarstår, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va-anläggning. För bebyggelse utanför verksamhetsområdet har kommunen ingen skyldighet att tillhandahålla va-lösningar.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2023 förtydligades det i 6 § vattentjänstlagen under vilka förutsättningar kommunen är skyldig att tillhandahålla allmänna vattentjänster (prop. 2021/22:208, bet. 2021/22:CU29, rskr. 2021/22:446). Vid behovsbedömningen ska kommunen ta särskild hänsyn till förutsättningarna för att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Syftet med lagändringen är bl.a. att kommunens bedömning av behovet av en allmän vattentjänst ska bli mer flexibel.

Enligt 9 § vattentjänstlagen får verksamhetsområdet inskränkas om en fastighet uppenbarligen inte behöver omfattas av det större sammanhang som

avses i 6 §. En sådan inskränkning av verksamhetsområdet får endast göras om fastighetens eller bebyggelsens behov av vattenförsörjning och avlopp lämpligen kan ordnas genom enskilda anläggningar som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Länsstyrelsen utövar enligt 51 § vattentjänstlagen tillsyn över att kommunerna fullgör skyldigheten att tillgodose behovet av vattentjänster enligt 6 § och kan vitesförelägga en kommun som inte fullgör denna skyldighet. Detta innebär bl.a. att en fastighetsägare och andra som anser att det finns ett behov av att en eller flera vattentjänster tillhandahålls genom en allmän va-anläggning kan vända sig till länsstyrelsen med en förfrågan om att länsstyrelsen ska starta ett tillsynsärende enligt 51 § vattentjänstlagen. En fastighetsägare kan också initiera en process hos en mark- och miljödomstol för att få kommunens skyldighet att ordna vattentjänster prövad.

Inlösen av enskilda anläggningar

Om det inom en allmän va-anläggnings verksamhetsområde finns en enskild anläggning som kan användas i den allmänna va-anläggningen, är fastighetsägaren till den enskilda anläggningen skyldig att, mot skälig ersättning, låta den enskilda anläggningen ingå i den allmänna va-anläggningen om den allmänna va-anläggningens huvudman begär det (39 § vattentjänstlagen). Om en enskild anläggning blir onyttig till följd av att kommunen ordnar eller utvidgar en allmän va-anläggning, ska huvudmannen, enligt 40 § vattentjänstlagen betala skälig ersättning till den enskilda anläggningens ägare. I praxis har ersättning i allmänhet bestämts till anordningarnas bruksvärde, efter avdrag för ålder och skick.

Prövning av beslut om allmänna vattentjänster

Kommunen beslutar vilka fastigheter som ska ingå i det verksamhetsområde inom vilket allmänna va-tjänster ska inrättas. Beslutet fattas i de flesta kommuner av kommunfullmäktige och kan överklagas enligt reglerna om laglighetsprövning enligt kommunallagen. Det innebär att endast beslutets laglighet prövas och att det endast kan godkännas eller upphävas, inte ändras. Till den enskilda fastighetsägaren uppkommer ett förhållande först när den allmänna va-anläggningen byggts ut och en avgiftsskyldighet för fastighetsägaren uppstår. Denna avgiftsskyldighet kan prövas enligt tvistereglerne i vattentjänstlagen.

Vattentjänsternas avgiftsfinansiering, va-taxa och va-avgifter

En fastighetsägare ska betala avgifter för anläggningen, om fastigheten finns i anläggningens verksamhetsområde och fastigheten, med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver en vattentjänst och behovet av vattentjänsten inte kan tillgodoses bättre på annat sätt (24 § vattentjänstlagen). Avgifternas storlek och hur de ska beräknas ska framgå av en taxa som

kommunen bestämmer. Avgifterna delas upp i två olika delar, anläggningsavgifter och brukningsavgifter. Taxorna ska utformas på ett sådant sätt att principerna i vattentjänstlagen om skälig och rättvis kostnadsfördelning följs. En fastighetsägare ska inte betala mer än vad som motsvarar fastighetens andel av kostnaden för att ordna va-anläggningen, och fastigheter som använder vattjänsterna på samma sätt och är lika stora ska betala lika mycket i brukningsavgift. En del kommuner premierar åtgärder som leder till en effektivare dagvattenhantering. Anläggningsavgiften kan t.ex. reduceras om fastigheten själv tar hand om sitt dagvatten lokalt inom fastigheten. När det gäller brukningsavgiften kan fastighetsägaren få reduktion eller befrielse från avgiften om åtgärder vidtagits för att fördröja eller reducera mängden dagvatten till anläggningen.

Va-planer, kommunala vattentjänstplaner, översiktsplanering m.m.

I det tidigare avsnittet Vattenförsörjning och vattenförvaltning beskrivs regleringen av kommunens skyldighet att utveckla va-planer, kommunala vattentjänstplaner och plan- och bygglagens regler om översiktsplanering och planeringsstrategi.

Miljöbalkens bestämmelser om prövningsplikt, tillsyn och kontroll av avlopp

Enligt 9 kap. 1 § miljöbalken är utsläpp av avloppsvatten att bedöma som miljöfarlig verksamhet, och miljöbalken innehåller därför bestämmelser om prövningsplikt, tillsyn och kontroll av avlopp. I korthet gäller följande.

Avloppsvatten ska enligt 9 kap. 7 § första stycket miljöbalken avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att besvär för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.

Enligt 13 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet krävs tillstånd för att inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till eller för att ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning. För att inrätta en annan avloppsanordning krävs det en anmälan till den kommunala nämnden. En ansökan om tillstånd ska prövas av den kommunala nämnden.⁴ Enligt 15 § ska bestämmelserna i 13 § inte tillämpas på en avloppsanordning som kräver tillstånd eller anmälan enligt miljöprövningsförordningen (2013:251) eller om avloppsanordningen är avsedd att föra avloppsvattnet till enbart en allmän avloppsanläggning. En avloppsreningsanläggning som tar emot avloppsvatten med en föroreningsmängd som motsvarar mer än 200 personekvivalenter omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt bestämmelserna i 28 kap. miljöprövningsförordningen.

⁴ Ansökan prövas dock av försvarsinspektören för hälsa och miljö i de fall inspektören har tillsyn över anläggningen.

Tillsynen av små avlopp (anläggningar för hushållspillvatten för högst 200 personekvivalenter) utförs av den kommunala nämnden med ansvar för miljöfrågor (26 kap. 1 och 3 §§ miljöbalken). Utöver de nämnda kraven på tillstånds- och anmälningsplikt finns det bestämmelser i miljöbalken som möjliggör s.k. egenkontroll och rapportering av avloppsanordningar och anläggningar. Tillsynsmyndigheten får förelägga den som har en avloppsanläggning att lämna de uppgifter och handlingar som behövs för tillsynen till myndigheten (se 26 kap. 19–21 §§ miljöbalken).

Riksdagens tillkännagivanden om s.k. tvångsanslutningar

Tilkännagivande från 2021

Riksdagen tillkännagav våren 2021, på utskottets förslag, för regeringen att den skyndsamt borde vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet. Samtidigt med detta avtog riksdagen på utskottets förslag motsvarande motionsyrkanden som nu är aktuella om kommunala vatten- och avloppsplaner, lokalt anpassade va-lösningar och obligatoriska dialogmöten (bet. 2020/21:CU14, rskr. 2020/21:268).

Tilkännagivande från 2022

I mars 2022 överlämnade regeringen proposition 2021/22:208 Vägar till hållbara vattentjänster till riksdagen. I propositionen bedömde regeringen att riksdagens tillkännagivande från 2021 var slutbehandlat genom lagförslaget om en flexiblere behovsbedömning. Regeringen anförde följande (prop. 2021/22:208 s. 20):

Regeringens förslag om att särskild hänsyn ska tas till förutsättningarna för att säkerställa behovet av en vattentjänst genom enskild anläggning ger utrymme för en flexiblere behovsbedömning. Regeringen anser att förslaget tillgodoser riksdagens tillkännagivande i den utsträckning som är lämpligt med beaktande av kommunens grundläggande ansvar för att ordna vattentjänster. Tillkännagivandet är därmed slutbehandlat.

Vid beredningen av propositionen gjorde utskottet en annan bedömning än regeringen. Enligt utskottet var riksdagens tillkännagivande inte slutbehandlat. Utskottet föreslog också ett nytt tillkännagivande till regeringen med anledning av de motioner som behandlades i samma ärende. Utskottet anförde följande (bet. 2021/22:CU29 s. 22):

I april 2021 tillkännagav riksdagen för regeringen att regeringen borde vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet. Regeringen menar att tillkännagivandet är tillgodosett genom det lagförslag i propositionen som syftar till göra kommunens bedömning av behovet av en allmän vattentjänst mer flexibel. I propositionen tydliggörs dock att det föreslagna

tillägget i 6 § vattentjänstlagen ska förstås som ett förtydligande samt att kommunens skyldighet att ordna vattentjänster kvarstår oförändrat.

Utskottet har tidigare i betänkandet tillstyrkt regeringens lagförslag om en flexiblare behovsbedömning. Förslaget är enligt utskottets mening ett steg i rätt riktning men tillgodoser inte fullt ut det tillkännagivande som riksdagen gjorde i fjol. Utskottet anser därmed att riksdagens tillkännagivande inte kan anses vara slutbehandlat. Enligt utskottet måste utgångspunkten nämligen vara att den fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna påtvingas ett kommunalt avlopp, varken genom att tvingas att ansluta sin fastighet eller genom att åläggas betalningsskyldighet. Utskottet anser att regeringen bör ta de fortsatta initiativ som krävs för att få till stånd en ordning som tillgodoser detta.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

I samma betänkande avstyrkte utskottet övriga motionsförslag, bl.a. om avloppsdeklarationer. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:446).

Regeringens redovisning av åtgärder med anledning av tillkännagivandena

I regeringens skrivelse 2022/23:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2022 anger regeringen att riksdagens tillkännagivanden om tvångsanslutningar av enskilda avlopp från 2021 och 2022 inte är slutbehandlade. Regeringen anför bl.a. följande (s. 404):

Riksdagen tillkännagav i bet. 2020/21:CU14 (s. 51 f.) för regeringen det som utskottet anför om tvångsanslutningar till det kommunala va-nätet, vilket bifallits av riksdagen (rskr. 2020/21:268).

I propositionen Vagar till hållbara vattentjänster (prop. 2021/22:208) föreslog regeringen att särskild hänsyn ska tas till förutsättningarna för att säkerställa behovet av en vattentjänst genom enskild anläggning. Regeringen angav att förslaget tillgodoser riksdagens tillkännagivande i den utsträckning som är lämpligt med beaktande av kommunens grundläggande ansvar för att ordna vattentjänster och att tillkännagivandet därmed är slutbehandlat. Riksdagen tillstyrkte regeringens lagförslag om en flexiblare behovsbedömning. Förslaget är enligt riksdagen ett steg i rätt riktning för att tillgodose tillkännagivandet men inte tillräckligt. Ärendet bereds vidare inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att riksdagen så sent som våren 2022 uppmanade regeringen att ta de fortsatta initiativ som krävs för att få till stånd en ordning som innebär att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav som utgångspunkt inte ska kunna påtvingas ett kommunalt avlopp. Som redovisas ovan är detta tillkännagivande inte slutbehandlat, och ärendet bereds nu vidare inom Regeringskansliet. Med hänsyn till detta ser inte utskottet nu behov av ett ytterligare tillkännagivande om s.k. tvångsanslutning av enskilda avlopp. Motionerna 2022/23:981 (SD) yrkande 9 och 2022/23:458 (M) bör därför avslås.

Som framgår ovan har riksdagen vidare nyligen beslutat om ändringar i lagen om allmänna vattentjänster som innebär att kommunernas bedömning av behovet av en allmän vattentjänst ska bli mer flexibel. Därutöver ska varje kommun ha en aktuell vattentjänstplan för sin långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Som tidigare redovisats i betänkandet är vattentjänstplanen vidare tänkt att vara en än mer långsiktig plan än de va-planer som ska tas fram enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram. Mot den bakgrunden bedömer utskottet att det saknas skäl att ta några initiativ med anledning av förslagen om mer flexibla va-lösningar i motionerna 2022/23:981 (SD) yrkande 8 och 2022/23:867 (SD) eller förslaget om en översyn av innehållet i kommunala vatten- och avloppsplaner i motion 2022/23:1006 (SD) yrkande 12. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Utskottet är inte heller berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av vare sig motionsförslaget om obligatoriska dialogmöten mellan fastighetsägare och kommunen i samband med anslutning till kommunala avlopp, förslaget om avloppsdeklarationer eller förslaget om en differentierad taxa för hushållens vattenförbrukning. Det innebär att även motion 2022/23:981 (SD) yrkandena 10 och 11 samt motion 2022/23:1638 (C) bör avslås.

Reservationer

1. Riksintressen, punkt 1 (S)

av Leif Nysmed (S), Denis Begic (S), Anna-Belle Strömberg (S), Markus Kallifatides (S) och Adrian Magnusson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2217 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29,

bifaller delvis motionerna

2022/23:43 av Saila Quicklund (M),

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 15 och 16,

2022/23:937 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12,

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 37,

2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 13 och

2022/23:1406 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12 och

avslår motionerna

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 17,

2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 14 och

2022/23:1122 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 17.

Ställningstagande

När riksintressesystemet infördes var avsikten att endast få och unika områden skulle komma i fråga för utpekande, men vi kan konstatera att både antalet områden av riksintresse och storleken på dessa områden kraftigt har ökat med tiden. Den översyn som Boverket tillsammans med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket genomfört visar att dessa myndigheter har gjort insatser för att förtydliga kriterierna för vilka områden som ska anses vara av riksintresse. Enligt Boverkets rapport (2021:14) har alla fem myndigheter bedömt att deras riksintresseanspråk är i behov av en översyn. Fyra av fem myndigheter har dessutom bedömt att deras samlade riksintresseanspråk inte i alla delar kan förväntas motsvara kriterierna och att det därför sannolikt finns ett behov av att ändra enskilda riksintresseanspråk.

Vi anser att det är hög tid att gå vidare med arbetet om att se över vilka områden som ska vara av riksintresse med ambitionen att minska antalet. Det är regeringens uppgift att ta initiativ till en sådan översyn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

2. Riksintressen, punkt 1 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Angelica Lundberg (SD), Roger Hedlund (SD) och Martin Westmont (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:937 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12,

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 37 och

2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 13 och 14,
bifaller delvis motionerna

2022/23:43 av Saila Quicklund (M),

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 15 och 16,

2022/23:1406 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12 och

2022/23:2217 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29 och

avslår motionerna

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkande 17 och

2022/23:1122 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 17.

Ställningstagande

Kommunala byggplaner får ofta ge vika för utpekade riksintresseområden. Detta innebär problem eftersom det finns ett behov av tillväxt, byggande och fler bostäder. Riksintresseområdena är omfattande till antal, geografisk utbredning och skydds nivå. Avsikten när riksintressesystemet infördes var att det ska råda balans mellan skyddet för riksintresseområdena och lokal-samhällets behov. Reglerna har dock enligt vår mening tolkats i en alltför ensidig riktning till förmån för skyddet av miljöintressen och till nackdel för utvecklingen av lokalsamhällen. Detta har drabbat byggandet negativt.

Vi anser att byggande behöver möjliggöras i högre grad. Detta är särskilt viktigt i utvecklingsområden där behovet av bostäder är stort. Det är viktigt att locka investeringskapital och få tillgång till bra bostadslägen, men dessa intressen konkurrerar ofta med skyddet av riksintresseområdena. Exempelvis har Byggföretagen uttryckt en oro för att byggprocesserna i norra Sverige, som är nödvändiga på grund av de stora industrisatsningarna i regionen, kan dra ut på tiden på grund av skyddet av riksintressen. Detta hindrar tillväxten i regionen.

Mot denna bakgrund föreslår vi att riksintresseområdena bör begränsas till antal och omfattning samt att bostadsbyggande ska möjliggöras i högre utsträckning i områden av riksintresse.

Det är en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att begränsa riksintressenas omfattning och antal samt möjliggöra bostadsbyggande i dessa områden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för riksdagen.

3. Riksintressen, punkt 1 (C)

av Alireza Akhondi (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 15–17 och

2022/23:1122 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 17 och

bifaller delvis motionerna

2022/23:43 av Saila Quicklund (M),

2022/23:937 av Eric Palmqvist m.fl. (SD) yrkande 12,

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 37,

2022/23:1006 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkandena 13 och 14,

2022/23:1406 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12 och

2022/23:2217 av Jennie Nilsson m.fl. (S) yrkande 29.

Ställningstagande

En av de största utmaningarna för att kunna bygga mer är tillgången till byggbar mark. Det finns en lång rad begränsningar som gör att mark som skulle vara lämplig för bostadsbyggande inte kan användas. En sådan begränsning är riksintressenas antal och omfattning.

Ungefär halva Sverige är i dag klassat som riksintresse. Ofta är skyddet av områdena i sig befogat men områdena har blivit så omfattande att riksintressena står i strid med angelägna behov, exempelvis bostadsbyggande. De myndigheter som identifierar var riksintressen finns har haft en benägenhet att vara oprecisa vid utpekandet av områden. Detta har lett till att betydande områden skyddas utan att det egentligen behövs. Den översyn av riksintressesystemet som genomförts var viktig, men arbetet är enligt min mening inte alls att betrakta som slutfört. Målet måste vara att riksintressen kan användas för att skydda viktiga verksamheter och områden utan att de i onödan hindrar nybyggande.

För att riksintressena ska uppfattas som legitima anser jag att det är viktigt att de uppfyller sitt syfte. Exempelvis bör ett riksintresseanspråk som regel vara till skydd för ett område som är av just nationellt intresse snarare än regionala angelägenheter. Ofta kan också riksintresseområden som omfattar befintliga anläggningar ifrågasättas. Jag anser också att riksintressen i

normalfallet inte bör användas för att skydda mark som redan är skyddad genom annan lagstiftning. Mot denna bakgrund bör regeringen arbeta vidare med en översyn av riksintressena.

Det är viktigt att riksintressena återkommande aktualiseras. Jag vill helst att detta görs regelbundet och att det införs en bestämmelse om att riksintressen som inte aktualiseras eller tas i anspråk inom en viss tid skrivs av (en s.k. solnedgångsparagraf). Detta anser jag är rimligt eftersom inaktuella riksintressen utgör ett hinder mot kommunernas planarbete. Det måste också vara möjligt att väga andra intressen – exempelvis behovet av bostäder – mot de värden som riksintressena ska skydda. Dessutom anser jag att det finns skäl att förtydliga ansvarsfördelningen mellan statliga myndigheter, länsstyrelser och kommuner i fråga om arbetet med att se till så att riksintresseanspråken hålls aktuella.

Det är regeringens uppgift att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose förslagen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

4. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (SD)

av Mikael Eskilander (SD), Angelica Lundberg (SD), Roger Hedlund (SD) och Martin Westmont (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 39 och

2022/23:985 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 9–11 och avslår motionerna

2022/23:841 av Mikael Larsson och Daniel Bäckström (båda C),

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 18,

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 19 och 33,

2022/23:1672 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 25,

2022/23:1925 av Stina Larsson och Christofer Bergenblock (båda C) och

2022/23:1926 av Christofer Bergenblock och Stina Larsson (båda C).

Ställningstagande

Jordbruksmarken exploateras i hög grad vid nybyggande. Skälen för detta är att bostadsbehovet har ökat drastiskt och att det är både enklare och billigare att bygga på jordbruksmark än på annan mark. Enligt Jordbruksverket har 84 000 hektar åkermark försvunnit främst till följd av bebyggelse under de senaste tio åren.

Att städer och byar utvecklas är naturligt. Bebyggd jordbruksmark är dock svår att återställa, och bebyggelsen kan oftast förläggas till andra platser än förstklassig åkermark. Den svenska självförsörjningsgraden har varit sjunkande under mycket lång tid, och den utvecklingen måste brytas. Tillgången till mat är en viktig aspekt av vår krisberedskap. Dessutom är jordbruksmarker av olika slag ofta mycket artrika, och många arter som har utrotats eller riskerar att utrotas i Sverige är beroende av jordbruksmarker präglade av äldre brukningsmetoder. Exploateringen av jordbruksmark leder till att biologiska livsmiljöer försvinner.

Målkonflikten mellan de olika intressena kring jordbruksmarken är reglerad i 3 kap. 4 § miljöbalken. Av den bestämmelsen framgår att jordbruket är av nationell betydelse och att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen. Dessutom krävs det att samhällsintressena inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk för exploateringen. Enligt bestämmelsen ska alltså olika intressen vägas mot varandra, och man ska då jämföra vilka konsekvenser exploatering av jordbruksmark får jämfört med en exploatering av annan mark. I praktiken har det visat sig att bestämmelsen ger ett mycket svagt skydd för jordbruksmark vid kommunernas planering av exploatering. I dag förlägger många kommuner bebyggelse till åkermark i sina översiktsplaner för framtida expansionsbehov. Dessa översiktsplaner lägger en död hand över utvecklingen av lantbruket i de drabbade områdena. Det finns exempel på mark som har legat i kommunal markreserv i över 50 år till ingen nytta. Samtidigt hindrar bestämmelsen i 3 kap. 4 § miljöbalken markägare från att bygga på egen mark eftersom det då handlar om ett enskilt intresse.

Vi anser att det behöver göras en översyn av 3 kap. 4 § miljöbalken med syftet att bestämmelsen ska fungera som avsett, dvs. säkerställa en fungerande avvägning mellan olika samhällsintressen. Översynen ska också syfta till att underlätta begränsat byggande på egen mark.

Vi menar vidare att både miljöbalken och PBL bör ses över för att utreda om det finns anledning att ge länsstyrelserna större befogenheter att ingripa mot en kommunal plan när den avvägning mellan olika samhällsintressen som miljöbalken kräver inte har gjorts, med resultatet att jordbruksmark exploateras för annan markanvändning trots att andra alternativ finns.

Slutligen anser vi att det behöver tas fram en nationell strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark, där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas för framtiden. Regeringen bör också ta fram en strategi för att hantera statliga aktörers kommunöverskridande prioriteringar som riskerar att exploatera jordbruksmark. Även i en sådan strategi ska bevarandet av jordbruksmarken prioriteras.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att få till stånd en översyn av reglerna i miljöbalken och PBL med den inriktning vi förespråkar ovan och ta fram de strategier som vi föreslår. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (C)

av Alireza Akhondi (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 18,

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 19 och 33 samt

2022/23:1672 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 25,

bifaller delvis motion

2022/23:1925 av Stina Larsson och Christofer Bergenblock (båda C) och avslår motionerna

2022/23:841 av Mikael Larsson och Daniel Bäckström (båda C),

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 39,

2022/23:985 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 9–11 och

2022/23:1926 av Christofer Bergenblock och Stina Larsson (båda C).

Ställningstagande

Åkermark är en ovärderlig resurs för Sverige. Tyvärr ser vi att värdefull åkermark exploateras för byggande av bostäder, industrier och infrastruktur. Givetvis kommer det att behöva byggas på åkermark även i framtiden, men bl.a. Jordbruksverket pekar i rapporter på att åkermarkens långsiktiga värden ofta får stå tillbaka mot mer kortsiktiga ekonomiska värden.

Områden med värdefull åkermark måste skyddas för att trygga livsmedelsförsörjningen. Jag anser därför att en noggrann avvägning behöver göras mellan behovet av bostäder och behovet av produktiv och efterfrågad jordbruksmark. Jag anser också att skyddet av åkermarken måste stärkas för att åkermarken ska bevaras och exploateringen ska minska. Det kan handla om att kraven på beslutsunderlag stärks och att definitionen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse blir tydligare.

Mot bakgrund av det anförda bör regeringen till att börja med tillsätta en utredning som ser över hur kommuner definierar väsentligt samhällsintresse och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera.

Regeringen bör vidare ge några utvalda länsstyrelser i uppdrag att kraftsamla tillsammans med kommuner och andra aktörer för att hitta fungerande metoder för att långsiktigt bevara den värdefulla åkermarken. I detta arbete bör även berörda myndigheter, såsom Trafikverket, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Boverket, involveras som stöd.

Det är regeringens uppgift att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose förslagen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

6. Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter, punkt 3 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2022/23:1253 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP) yrkande 1 och
2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 16,
bifaller delvis motionerna
2022/23:697 av Niklas Sigvardsson m.fl. (S) och
2022/23:1368 av Johan Andersson (S) samt
avslår motionerna
2022/23:1170 av Monica Haider (S) och
2022/23:2035 av Hans Ekström m.fl. (S).

Ställningstagande

Jag anser att vattentäkterna och grundvattnet behöver skyddas mot förorening och att fler våtmarker behöver anläggas för att fördröja avrinningen vid skyfall, förbättra vattenreningen och hålla kvar vattnet i marken vid torka. Dessutom behövs fler fungerande reservvattentäkter som kan tas i drift med kort varsel.

Vätterns klara, näringsfattiga och kalla vatten skapar ett unikt ekosystem. På grund av stort djup och litet tillrinningsområde har Vättern en extremt lång omsättningstid, ca 60 år. Av denna anledning är sjön extra känslig för störningar från olika källor. Som råvattentäkt har Vättern ett mycket stort ekonomiskt värde. Utmärkt dricksvatten kan produceras med enkel och billig reningsteknik. Dricksvatten av god kvalitet är en förutsättning för liv och ett väl fungerande samhälle. Det är därför viktigt att se till att långsiktigt säkra en trygg tillgång till dricksvatten som inte är förorenat. Vättern hyser såväl natur- och miljömässiga som samhällsviktiga värden och är därför skyddad av fyra riksintressen enligt miljöbalken – friluftsliv, fiske, natur och kulturmiljö. Det finns flera naturreservat i området och Östra Vätterbranterna är biosfärområde under Unesco, vilket är en utmärkelse som ställer krav på långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Vättern har också skydd som dricksvattentäkt samt är i sin helhet ett Natura 2000-område och en del av EU:s nätverk av skyddade

områden. Mot denna bakgrund anser jag att Vätterns vatten, för kommande generationers skull, bör skyddas av ett överordnat riksintresse.

Det är regeringens uppgift att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose det jag anfört. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7. Vattenkraft, punkt 5 (S)

av Leif Nysmed (S), Denis Begic (S), Anna-Belle Strömberg (S), Markus Kallifatides (S) och Adrian Magnusson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2073 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 34 och avslår motionerna

2022/23:1354 av Kristoffer Lindberg m.fl. (S),

2022/23:1826 av Sten Bergheden (M) yrkandena 1 och 3,

2022/23:1877 av Sten Bergheden (M),

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 45–47 och

2022/23:2190 av Annie Löf m.fl. (C) yrkandena 150–154.

Ställningstagande

Alla EU-länder ska utse särskilda områden, s.k. Natura 2000-områden, som tillsammans ska bilda ett ekologiskt sammanhängande nätverk. Dessa områden innehåller arter eller naturtyper som är särskilt skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv. Natura 2000 är viktigt men är i sig inte avsett för små vattendrag.

Det är av stor vikt att förena höga miljökrav med fungerande förutsättningar för framtidens småskaliga vattenkraft. Vi anser att detta är något som måste beaktas i flera olika sammanhang: när strandskyddsregler ses över och i översynen av den nationella planen för omprövningar av vattenkraftstillstånd. Det är en uppgift för regeringen att se till att våra synpunkter om höga miljökrav och fungerande förutsättningar för framtidens småskaliga vattenkraft beaktas i dessa sammanhang.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8. Vattenkraft, punkt 5 (C)

av Alireza Akhondi (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkandena 150–154,
bifaller delvis motion

2022/23:1877 av Sten Bergheden (M) och
avslår motionerna

2022/23:1354 av Kristoffer Lindberg m.fl. (S),
2022/23:1826 av Sten Bergheden (M) yrkandena 1 och 3,
2022/23:2073 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 34 och
2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 45–47.

Ställningstagande

Vattenkraften spelar en central roll i Sveriges energisystem. Genom den nya lagstiftning som mitt parti varit med och förhandlat fram har det skapats enklare regler och rimliga krav som förenar miljöåtgärder med långsiktig lönsamhet för vattenkraften, ökad produktion av förnybar el och fortsatt skydd för utveckling av infrastruktur, bostadsbyggande och gröna näringar. Det är nu viktigt att lagstiftningen som berör vattenkraften tillämpas på det sätt som riksdagen avsett. Jag anser därför att vi bör värna, utveckla och stärka lönsamheten för vattenkraften genom bl.a. minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och proportionerliga miljöåtgärder till rimliga kostnader.

I vattendirektivet och tillhörande vägledning på EU-nivå finns väl beskrivna processer för hur regelverket kring kraftigt modifierade vatten och undantag ska tillämpas. Svenska myndigheter gör dock i flera avseenden egna, och enligt min mening rent felaktiga, tolkningar av dessa processer. Vattenmyndigheterna nyttjar inte heller de möjligheter till undantag som ges för att undvika att miljöanpassningarna ska leda till oproportionerligt höga kostnader i förhållande till den miljönytta som eftersträvas. Jag anser därför att alla möjligheter till undantag från kraven på miljöanpassning ska användas.

Jag anser också att miljöåtgärdernas kostnader och nyttor måste bedömas platsspecifikt, för att säkerställa robusta samband mellan kostnader och mätbara parametrar. I åtgärdsplanerna gör vattenmyndigheterna dock schablonmässiga och generaliserade antaganden, vilket både strider mot regelverket och riskerar att tvinga fram dyra och verkningslösa miljöåtgärder. I vissa fall kan åtgärderna till och med bli direkt kontraproduktiva.

När olika myndigheter gör olika tolkningar, eller inte uppfyller de politiska inriktningsbesluten, krävs klargöranden. Jag kommer att fortsätta att arbeta för att miljöprövningarna ska ske i linje med den politik som beslutades. Omprövningarna av vattenkraftens miljötillstånd måste stoppas så länge det behövs för att prövningarna ska följa de ramar som fastställdes i lag.

Det är regeringens uppgift att vidta de åtgärder som krävs för att tillgodose dessa förslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Vattenkraft, punkt 5 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkandena 45–47 och avslår motionerna

2022/23:1354 av Kristoffer Lindberg m.fl. (S),

2022/23:1826 av Sten Bergheden (M) yrkandena 1 och 3,

2022/23:1877 av Sten Bergheden (M),

2022/23:2073 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 34 och

2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkandena 150–154.

Ställningstagande

I dag finns sammanlagt 42 vattendrag som skyddas mot vattenkraftsutbyggnad. Nationalälvarna är en angelägenhet för både nu levande och kommande generationer. Jag anser därför att de orörda älvarna och vattendragen ska bevaras. Även mindre åar och bäckar som är orörda bör kunna bevaras. Jag anser också att miljöprövningen av vattenkraften inte ska pausas samt att även stora vattenkraftverk ska miljöanpassas och att utgångspunkten bör vara minimitappning. Det är regeringens uppgift att vidta nödvändiga åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Markavvattning, punkt 6 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Angelica Lundberg (SD), Roger Hedlund (SD) och Martin Westmont (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:972 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 24 och
avslår motion
2022/23:1900 av Sten Bergheden (M).

Ställningstagande

Dikning av skogsmark, s.k. markavvattning, är i vissa fall ett effektivt sätt att öka skogsproduktionen, minska översvämningsrisker och minimera körskador. I praktiken hindrar dock det nuvarande regelverket möjligheterna att ta till vara de positiva effekterna av dikning. Dikning av skogsmark är exempelvis förbjuden i hela södra Sverige.

Vi anser att regelverken för dikning av skogsmark behöver ses över. Målsättningen ska vara att bibehålla och öka produktionen, åstadkomma god miljöhänsyn och minska riskerna för översvämnningar. Det skulle t.ex. kunna övervägas att förenkla möjligheten till dispens för effektiv markavvattning genom samråd eller liknande vid rensning av äldre befintliga diken.

Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ för att göra det möjligt att i högre grad än i dag ta till vara de positiva effekterna av skogsdikning. Det som vi har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

11. Vandringsleder och passager för fisk, punkt 7 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Angelica Lundberg (SD), Roger Hedlund (SD) och Martin Westmont (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:969 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 32 och 34.

Ställningstagande

Sportfisket av lax, öring, regnbåge och andra arter ger både nöje och tillfälle till motion, naturupplevelser och avkoppling. Fisketurismen har under senare tid vuxit, vilket är positivt. Besöken vid sjöar och älvar, stugbyar osv. bidrar till regional tillväxt och en levande landsbygd samt ger sysselsättning.

Man bör dock inte blunda för att det finns en intressekonflikt mellan sportfisket och andra aktörer som använder vattnet som resurs. En stor del av den flora och fauna som har etablerats under århundraden av mänsklig verksamhet lever i och gynnas av de förhållanden som råder i vattenkraftsdammarna. Dessa dammar utgör viktiga flödesbegränsningar och slamfällor i vattendragen. Dammarna är dessutom viktiga miljöer för rekreation och ett rikt friluftsliv.

Det är positivt att olika intressegrupper och vattenkraftsägare runt vattendrag ibland tar frivilliga initiativ till fiskefrämjande och miljöförbättrande åtgärder. Dessa frågor är dock så viktiga att vi anser att en utredning borde få i uppdrag att se över hur ett samordnat investeringsstöd för att underlätta fiskens vandringar skulle kunna utformas och hur arbetet för att få till förbättrade vandringsleder skulle kunna intensifieras.

Ålbestånden har försvagats betydligt, vilket även har uppmärksammats på EU-nivå. Mycket tyder på att den hårda regleringen av ålfisket har lett till ett ökat illegalt fiske. Målsättningen bör vara att minska denna drivkraft genom att underlätta för legalt ålfiske i den mån det är möjligt. Vi anser därför att det behöver vidtas åtgärder i fråga om problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk. Problemet kan avhjälpas genom fler passager uppströms och nedströms. Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att det ska kunna utvecklas flera sådana passager.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

12. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (C)

av Alireza Akhondi (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:851 av Mikael Larsson m.fl. (C) yrkande 7 och

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 1, 22, 23 och 25 samt avslår motionerna

2022/23:783 av Thomas Ragnarsson (M),

2022/23:1814 av Lili André (KD) yrkandena 3 och 4,

2022/23:2175 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 70 och

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 15.

Ställningstagande

Sverige har under lång tid haft en god tillgång till rent vatten. Vattenförsörjningen står dock inför flera utmaningar. Klimatförändringarna leder till nya hotbilder som torka, skyfall och översvämningar. Även ur ett krisberedskapsperspektiv är tillgången till rent dricksvatten en viktig fråga. Mot den bakgrunden anser jag att det behövs en nationell vattenresursstrategi, som vid vattenbrist tar ett helhetsgrepp om vem eller vilka som ska få vatten, vid vilket tillfälle samt hur stor mängd. Strategin bör även se över eventuella konkurrenssituationer mellan exempelvis jordbruket, energiproduktionen, välfärden och dricksvatten, då det finns en ökad risk för intressekonflikter mellan dessa områden.

Det är vidare av vikt att samhällets och de enskilda hushållens vattenförbrukning är så effektiv som möjligt. I denna fråga bör det offentliga föregå med gott exempel och främja vattensnål teknik, bl.a. vid renoveringar av fastigheter och i sitt upphandlingsförfarande.

I takt med att klimatförändringarna förvärras väntas även påfrestningarna på va-systemen öka. På senare år har grundvattennivåerna i delar av landet varit låga under sommarmånaderna. För att säkra tillgången till dricksvatten i hela landet och under hela året bör regeringen ta ytterligare initiativ till att kartlägga omfattningen och tillgängligheten på underjordiska vattenresurser med hjälp av modern teknik. Regeringen bör även stimulera innovativa initiativ till grundvattenåterskapning.

Vattenlagstiftningen behöver vidare ses över för att säkerställa att va-systemen rustas upp och för att säkra dricksvattenförsörjningen. Det kan t.ex. handla om att anpassa lagstiftningen så att den inte bara ställer krav på bortledande av vatten utan också på uppsamling av vatten. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ. Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

13. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2022/23:2175 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 70 och
2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkande 15 och
avslår motionerna

2022/23:783 av Thomas Ragnarsson (M),
2022/23:851 av Mikael Larsson m.fl. (C) yrkande 7,
2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 1, 22, 23 och 25 samt
2022/23:1814 av Lili André (KD) yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Arbetet med klimatanpassning måste stärkas på flera fronter och det krävs en nationell strategi för vattenförsörjningen i ett förändrat klimat.

Sverige behöver vidare öka försörjningsberedskapen för att säkerställa rent dricksvatten, matproduktionen och trygga hem. Risken för skred och erosion ökar i takt med att regnen blir allt kraftigare. Översvämmade städer, bränder, förstörda skördar och kontaminerat dricksvatten är några av de konsekvenser som många svenskar kommer att behöva uppleva. Sverige måste därför säkerställa beredskapen för konsekvenserna av klimatförändringarna och satsa ytterligare på att klimatanpassa samhället.

Det är en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ. Vad jag nu anført bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

14. Finansiering av va-infrastruktur, punkt 9 (C)

av Alireza Akhondi (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 2–7 och 11,
2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C) yrkandena 44 och 45,
2022/23:1672 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 54 och
2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 26 och
avslår motionerna
2022/23:390 av Hanna Westerén och Peder Björk (båda S) och
2022/23:1814 av Lili André (KD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Det krävs nya lösningar för vatten- och avloppsinfrastrukturen, särskilt på landsbygden. I dag ligger ansvaret för tillhandahållande av va-infrastruktur och vattentjänster på var och en av landets kommuner, varav de flesta ansvarar för sina egna va-system. Detta innebär stora kostnader för små glesbygdskommuner, vilka samtidigt har svårt att rekrytera kunnig och kompetent personal. På senare år har dock flera mindre, glesbefolkade kommuner gått samman och bildat en gemensam va-organisation som spänner över

kommungränserna. Studier har visat att detta är ett mycket effektivt sätt att samfinansiera insatser för kapacitetsuppbyggnad, rekrytera kompetent personal och främja innovation. Regeringen bör därför utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränserna.

Det är vidare hög tid att ta ett samlat grepp om behovet av investeringar för att uppgradera och modernisera den grundläggande va-infrastrukturen i Sverige. I rapporten *Investeringsbehoven och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp för perioden 2020–2040* framhåller Svenskt Vatten att behovet av investeringar under perioden 2020–2040 är betydande för att upprätthålla nuvarande kapacitetsnivå i va-nätet. Enligt branschorganisationen utgör mer än hälften av investeringsbehoven återinvesteringar i ålderstigna och slitna va-system som eftersatts under lång tid. Utbyggnad av ny va-infrastruktur till nya bostadsområden utgör cirka en tredjedel av investeringsbehoven. Därutöver står klimatanpassningsåtgärder och åtgärder för att utrusta reningsverk med den senaste tekniken för en mindre men nog så viktig del av de framtida investeringsbehoven.

När va-infrastrukturen anlades i mitten på 1900-talet täcktes kostnaden i hög grad av direkt statlig medfinansiering. Därefter har statliga tillskott avtagit och dagens finansiering utgörs nästan uteslutande av de kommunala vattenavgifterna. Enligt min mening krävs det en större mångfald av finansieringsformer för va-infrastrukturen. Till exempel bör vattentjänstlagen ändras så att kommunerna får ta ut en högre va-taxa än vad självkostnadsprincipen tillåter. Ett ytterligare förslag för de framtida investeringsbehoven och för att hålla nere vattenförbrukningen vore att införa en avgift på offentligt vatten.

Vattentjänstlagen tillåter i dag fondering av medel som ska gå till nyinvesteringar men inte för återinvesteringar i det befintliga nätet. Jag anser att vattentjänstlagen ska ändras så att kommunerna även har möjlighet att fondera medel för att återinvestera i den befintliga infrastrukturen.

Kostnaderna för va skiljer sig i dag kraftigt åt mellan olika kommuner. Ofta betalar de ytmässigt stora, glesbefolkade och resurssvaga kommunerna mest per meter ledning. Jag anser därför att möjligheten att införa ett begränsat statligt investeringsstöd som är specifikt riktat till de kommuner som har högst omkostnader per capita sett till va-infrastrukturen bör utredas.

I dagsläget måste kommunerna spendera eventuellt överskott inom tre år. Det finns alltså en skyldighet att återföra överuttag till va-systemet, ett s.k. balanskrav. Balanskravet på tre år borde ändras till minst tio år. För att råda bot på bristen av investeringskapital finns det vidare anledning att se över möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastruktur, vilket lagstiftningen inte tillåter i dag. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med lagförslag i enlighet med vad jag föreslagit ovan.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

15. Övriga åtgärder vad gäller va-infrastrukturen, punkt 10 (C)

av Alireza Akhondi (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 8 och 12 samt avslår motionerna

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 44 och

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkandena 14 och 17.

Ställningstagande

Kapacitetsutvecklingen inom va-organisationerna behöver förstärkas. I mindre landsbygdkommuner är organisationerna ofta övervägande analoga och det finns stora behov av en ökad digitaliserings- och automatiseringstakt. En övergång till mer digitaliserade va-system skulle innebära en möjlighet till vattenbesparande åtgärder, t.ex. genom att utbudet av vatten matchas med behoven. Det krävs fler verkningsfulla insatser för att stärka digitaliseringen och automatiseringen inom va-organisationerna.

Det finns vidare skäl att se över styrningsfrågan inom den svenska va-infrastrukturen. I dagsläget är ansvaret uppdelat mellan flera olika departement och myndigheter, vilket kan medföra begränsningar och ineffektivitet. Vatten behöver hanteras som en samhällsfråga och inte enbart en miljöfråga. Det behövs en översyn av samordningen och ansvarsfördelningen vad gäller Sveriges va-system. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

16. Övriga åtgärder vad gäller va-infrastrukturen, punkt 10 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP) yrkande 44 och

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP) yrkandena 14 och 17 samt

avslår motion

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkandena 8 och 12.

Ställningstagande

Det finns inget som är lika avgörande för möjligheten att överleva som rent vatten. För att uppnå en bättre ekologisk och kemisk vattenstatus är det viktigt att stödja upprustning och renovering av va-systemet, med särskild hänsyn till behovet av klimatanpassning och andra hot mot vattenresurserna som miljögifter. Denna fråga behöver också drivas av regeringen inom EU.

Underhållet av vatten- och avloppsneten är vidare eftersatt i många kommuner, och reningsverken behöver bli effektivare. Därför behövs stora investeringar under de närmaste decennierna. I samband med det behöver också nätet förstärkas så att skador kan hanteras utan längre avbrott i vattenförsörjningen. Vattenförvaltningen är splittrad mellan olika nivåer och investeringsbehovet i vatten och avloppssystem är mycket stort. Det behövs nya finansieringslösningar och ändringar i lagen om allmänna vattentjänster bl.a. för att kunna fondera medel till långsiktiga investeringar.

Dricksvattensamarbetet har förbättrats med ett samordningsansvar hos Livsmedelsverket, men ett motsvarande myndighetssamarbete behövs för avloppsvatten och dagvatten, samt för uppströmsarbetet och vattentäkter. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

17. Anslutning till kommunalt vatten och avlopp, punkt 11 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Angelica Lundberg (SD), Roger Hedlund (SD) och Martin Westmont (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 9 och

bifaller delvis motion

2022/23:458 av Anna af Sillén (M).

Ställningstagande

Reglerna för enskilda avlopp bör möjliggöra att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav, i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp. Om en sådan anslutning ändå måste ske bör den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt enskilda avlopp, beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år i stället för som i dag på 10 år. Anslutnings-

och anläggningsavgift bör vidare betalas först när fastigheten börjar använda det kommunala avloppet. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ till föreslagna lagändringar.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

18. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 12 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Angelica Lundberg (SD), Roger Hedlund (SD) och Martin Westmont (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 8, 10 och 11 samt
2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 12 och
avslår motionerna
2022/23:867 av Michael Rubbestad (SD) och
2022/23:1638 av Martina Johansson (C).

Ställningstagande

Regelverket kring enskilda avlopp och krav på anslutning till kommunalt avlopp har mycket stor påverkan på människor, särskilt på landsbygden. Vi anser att lokalt anpassade va-lösningar behöver underlättas genom en större flexibilitet i lagstiftningen.

Dagens regler om anslutning av enskilda avlopp till kommunala avloppsnät innebär vidare ofta oproportionerligt höga kostnader för den enskilde. Varje åtgärd bör därför föregås av att kommunerna genomför en analys som visar på att miljönyttan står i proportion till kostnaden. Det bör vidare vara obligatoriskt med dialogmöten tillsammans med fastighetsägare innan ett arbete med anslutning till ett kommunalt avlopp sker.

Utredningen Hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) föreslog krav på avloppsdeklarationer vart sjunde år, vilka skulle genomföras av den privata vvs-branschen. Ett sådant förfarande skulle innebära ökade kostnader för de enskilda fastighetsägarna. Vi anser att inspektioner av avlopp även fortsättningsvis ska skötas av kommunerna som tillsynsmyndighet.

Kommunala vatten- och avloppsplaner är viktiga för att skapa en långsiktig planering för kommunens utbyggnad och framväxt. En långsiktig va-plan bidrar också till förutsägbarhet för enskilda. Det är vidare viktigt att fastighetsägare får information om bl.a. i vilken ordning olika geografiska områden ska åtgärdas och vem som ska utföra arbetet. För att minska konflikter om utbyggnad av kommunalt vatten och avlopp behöver dessa

planer vara baserade på längre sikt för att skapa framförhållning för fastighetsägare. En översyn bör göras av vad va-planer ska innehålla för att ge goda förutsättningar för kommunen att planera utbyggnader, skapa goda samhällsekonomiska effekter och gynna enskilda fastighetsägare. Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

19. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 12 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1638 av Martina Johansson (C) och avslår motionerna

2022/23:867 av Michael Rubbestad (SD),

2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkandena 8, 10 och 11 samt

2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 12.

Ställningstagande

Vattenbristen blir tydligare och tydligare i Sverige. Hushållens vattenförbrukning ökar genom att vissa vattnar sina gräsmattor när det inte kommit något regn och fler skaffar sig pooler. Att vattna gräsmattan och ha en pool är en möjlighet, men det bör inte vara till samma kostnad som för de som inte använder vatten i samma omfattning. Det bör vara möjligt för kommunerna att ha olika taxor för de som förbrukar mycket vatten och de som förbrukar mindre vatten. I dag är detta inte möjligt. Vi bör ha ett system i samhället som visar att vi inte kan ta rent dricksvatten för givet och att de som använder mer vatten än gemene man får betala för det. Regeringen bör därför tillsätta en utredning om hur man kan ha en differentierad taxa för de som använder mer vatten än vad som beräknas vara normal förbrukning för ett hushåll.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:43 av Saila Quicklund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa och bättre precisera riksintressenas areal och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:390 av Hanna Westerén och Peder Björk (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga nya stöd och finansieringsformer för att stärka svensk beredskap på va-området och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:458 av Anna af Sillén (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ändra lagstiftningen gällande tvångsanslutning av enskilda avlopp i enlighet med vad som anförs i motionen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:697 av Niklas Sigvardsson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ett starkare skydd för Vätterns vatten och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:712 av Louise Eklund (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en nationell strategi mot stranderosion och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sandåterföring som metod och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:783 av Thomas Ragnarsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska se över möjligheten att intensifiera arbetet kring en nationell vattenstrategi, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:788 av Emma Ahlström Köster m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över möjligheterna att göra stranderosion orsakad av havet till en statlig angelägenhet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av regelverken för strandfodring i syfte att minska antalet

involverade instanser och renodla hanteringen och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av statens krav på ersättning från kommuner som återför sand från havet till sina erosionsdrabbade stränder genom strandfodring, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:841 av Mikael Larsson och Daniel Bäckström (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om byggnation på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för åkermarken och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:851 av Mikael Larsson m.fl. (C):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla en nationell vattenresursstrategi i syfte att stärka beredskapen vid framtida vattenbrist och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:867 av Michael Rubbestad (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster bör revideras i enlighet med motionens intention och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla en nationell vattenresursstrategi i syfte att stärka beredskapen vid framtida vattenbrist och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra vattentjänstlagen så att kommuner ska kunna ta ut en högre va-taxa än vad självkostnadsprincipen tillåter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att ta ut en additionell avgift på offentligt vatten i syfte att finansiera en modernisering av va-infrastrukturen samt klimatanpassningsåtgärder och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för kommuner att fondera medel för att även möjliggöra reinvesteringar i den befintliga va-infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna om balanskrav i vattentjänstlagen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att införa ett begränsat statligt investeringsstöd riktat till de kommuner som har högst omkostnader per capita sett till va-infrastrukturen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastrukturen för att motverka bristen på investeringskapital och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för en snabbare digitaliserings- och automatiseringstakt inom va-organisationerna och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränser och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur samordningen och ansvarsfördelningen för Sveriges va-system kan förenklas och förtydligas och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentliga aktörer ska gå före och bygga vattensnålt samt i sitt upphandlingsförfarande premiera ny och innovativ teknik och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utnyttja innovativ och ny teknik för att kartlägga underjordiska vattenresurser och om att främja initiativ för grundvattenåterskapande och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över dagens vattenlagstiftning så att den anpassas till att även samla upp vatten och inte enbart leda bort det och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:909 av Alireza Akhondi m.fl. (C):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta bostadsbyggande genom att riksintressena preciseras och att mindre areal omfattas och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att översynen av riksintressena bör tas vidare och leda till konkret handling och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena återkommande bör aktualiseras samt att en

solnedgångsklausul för riksintressen bör införas och tillkännager detta för regeringen.

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en noggrann avvägning mellan behovet av bostäder och produktiv jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hållbar va-infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränser och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:937 av Eric Palmqvist m.fl. (SD):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om begränsning av riksintressen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:969 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intensifiera arbetet med förbättrade vandringsleder för fisk och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla fler uppströms och nedströms passager för ål och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:972 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla dispens för effektiv markavvattnings, exempelvis genom samråd vid dikesrensningar av äldre befintliga diken, och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:977 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöbalkens riksintressen bör utredas med målet att begränsa såväl befintliga som nya riksintressens storlek och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för att långsiktigt kunna skydda särskilt värdefull jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:981 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behoven av större flexibilitet i val av lösning för vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dialogmöten i samband med anslutning till kommunala avlopp och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avloppsdeklarationer och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:985 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av reglerna för exploatering av jordbruksmark med syftet att säkerställa en fungerande avvägning mellan olika samhällsintressen och att underlätta begränsad byggnation på egen mark och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av plan- och bygglagen samt miljöbalken gällande eventuellt ökade befogenheter för länsstyrelserna att ingripa mot en kommunal plan när avvägningen mellan samhällsintressen som miljöbalken kräver vid exploatering av jordbruksmark inte har gjorts, med resultatet att jordbruksmark exploateras för annan markanvändning trots att andra alternativ finns, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en strategi för att hantera kommunöverskridande prioriteringar som riskerar att exploatera jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1006 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa goda samhällsekonomiska effekter genom en översyn av innehållet i kommunala vatten- och avloppsplaner och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintresseområdena bör begränsas till antal och omfattning och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra byggnation i områden för utveckling i nuvarande områden av riksintresse och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1122 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena återkommande bör aktualiseras samt att en solnedgångsklausul för riksintressen bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1170 av Monica Haider (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett samlat ansvar för vatten och att regeringen bör överväga en utredning som tittar på ansvarsfördelningen uppdelat på staten, regionen och kommunen och vad det innebär för åtagande och ansvar för de kommuner som är leverantörer av vatten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:1253 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda Vätterns vatten genom ett överordnat riksintresse och se till att krav på tillräckliga vattenskyddsområden införs och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1354 av Kristoffer Lindberg m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att stärka skyddet för Natura 2000-områden i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1368 av Johan Andersson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för att överväga ett starkare skydd för Vätterns vatten och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1406 av Josefin Malmqvist m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om färre och tydligare definierade riksintressen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1638 av Martina Johansson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att tillåta differentierad taxa avseende vattenförbrukning och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1672 av Annie Lööf m.fl. (C):

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda olika lösningar och incitamentsstrukturer som gör det mer lönsamt, kostnadseffektivt och eftersträvansvärt att samverka kring va över kommungränser och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1814 av Lili André (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för kommuner att fondera medel för att möjliggöra reinvesteringar i den befintliga va-infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över om vattentjänstlagen kan förändras så att kommunerna även har möjlighet att fondera medel som kan möjliggöra reinvesteringar i den befintliga infrastrukturen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att tillsätta en nationell samordnare och ta fram en nationell vattenresursstrategi och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behovet av en färdplan som fokuserar på samordningen, resursfördelningen och infrastrukturen och ger Sveriges 290 kommuner goda förutsättningar att förbereda sig och agera när vattenrelaterade kriser uppstår, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:1826 av Sten Bergheden (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all bedömning av småskalig vattenkraftsverksamhet bör utgå från att de småskaliga vattenkraftverken är samhällsviktiga verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör se över all lagstiftning som berör den småskaliga vattenkraften i syfte att rädda och utveckla den befintliga småskaliga vattenkraften i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1877 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att pausa alla pågående omprövningsprocesser runt de småskaliga vattenkraftverken tills det är klarlagt vilka konsekvenser omprövningen får för elproduktionen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1900 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över kostnadsfördelningen vid exploatering och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1925 av Stina Larsson och Christofer Bergenblock (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som tittar på hur begreppet ”väsentliga samhällsintressen” definieras vid planläggning av mark och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1926 av Christofer Bergenblock och Stina Larsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att definiera begreppet ”brukningsvärd jordbruksmark” i 3 kap. 4 § miljöbalken och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2035 av Hans Ekström m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fastställa en långsiktig och sammanhållen plan för Mälaren och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2073 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S):

34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det är av stor vikt att förena höga miljökrav med fungerande förutsättningar för framtidens småskaliga vattenkraft och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2110 av Per Bolund m.fl. (MP):

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja upprustning och renovering av va-systemet, med särskild hänsyn till behov av klimatanpassning och andra hot mot vattenresurserna som miljögifter, samt att driva denna fråga inom EU och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de orörda älvarna och vattendragen ska bevaras och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöprövningen av vattenkraften inte ska pausas och tillkännager detta för regeringen.

47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att även stora vattenkraftverk ska miljöanpassas, och minimitappning är en bra utgångspunkt, och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2175 av Per Bolund m.fl. (MP):

70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram strategi för vattenförsörjningen i ett förändrat klimat och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att införa en avgift på offentligt vatten som kan finansiera klimatanpassningsåtgärder och modernisering av Sveriges va-infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
150. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna, utveckla och stärka lönsamheten för vattenkraften och dess viktiga roll i energisystemet genom minskat regelkrångel, respekt för äganderätt samt effektiva och proportionerliga miljöåtgärder till rimliga kostnader och tillkännager detta för regeringen.
151. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillfälligt stoppa omprövningar av vattenkraftens miljötillstånd till dess att prövningen följer de ramar som fastställdes i lag och tillkännager detta för regeringen.
152. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att de miljöanpassningar som pågår inte påverkar möjligheten att öka effekten i befintlig vattenkraft och inte leder till oproportionerliga kostnader i förhållande till miljönyttan och att genomförandet inte innebär en kraftigt negativ påverkan på den totala kraftproduktionen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
153. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska säkerställa att platsspecifika bedömningar kring alla nyttor och konsekvenser görs med beräkningsgrunder som är vedertagna och transparenta och att detta görs i samråd med berörda aktörer inom ramen för miljöanpassningen av vattenkraften och tillkännager detta för regeringen.
154. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna jordbruk och kulturmiljö samt att de undantag som finns ska användas inom ramen för miljöanpassning av vattenkraften och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2217 av Jennie Nilsson m.fl. (S):

29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gå vidare med arbetet att se över vilka områden som ska vara riksintresse med

ambitionen att minska antalet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2022/23:2262 av Emma Berginger m.fl. (MP):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka vatten- och avloppsnäten så att skador eller elavbrott inte leder till längre avbrott i vattenförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra tillgången till dricksvatten i hela landet genom att bistå kommuner att säkra invånarnas vattenförsörjning och vattenrening, hindra att vatten förorenas och öka den vattenhållande förmågan genom olika klimatanpassningsåtgärder, t.ex. genom att anlägga våtmarker, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda vattentäkterna och tillse att fungerande reservvattentäkter finns och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att motsvarande myndighetssamarbete som finns kring dricksvatten även bör finnas när det handlar om avlopp och kretslopp och tillkännager detta för regeringen.